

Ny forskning i grammatik

*Igangsat af
Statens humanistiske
Forskningsråd*

ODENSE UNIVERSITETSFORLAG

INDHOLDSFORTEGNELSE

FORORD	5
---------------------	---

DANSK

Midtvejsrapport	7
-----------------------	---

ENGELSK

Projektbeskrivelse	29
Afrapportering	43

FRANSK

Projektbeskrivelse	45
Afrapportering	60

ITALIENSK

Projektbeskrivelse	63
--------------------------	----

RUSSISK

Projektbeskrivelse	73
Afrapportering	92

TYSK

Projektbeskrivelse	95
--------------------------	----

© 1993 by forfatterne og
Odense Universitetsforlag

Trykt hos AiO Tryk as, Odense

ISBN 87-7492-971-2

FORORD

I 1992 igangsatte Statens Humanistiske Forskningsråd et projekt i dansk sprog. Projektgruppen fik til opgave at skrive et nyt standardværk inden for moderne dansk grammatik. I 1993 blev initiativet fulgt op med igangsættelsen af fem nye 5-årige projekter inden for programmet **Lingvistik og Fremmedsprog**. De fem projekter falder inden for nogle af de vigtigste fremmedsprog i Danmark: engelsk, tysk, fransk, russisk og italiensk. Samtidig bevilgede forskningsrådet kr. 200.000 årligt i fem år til projektkoordinering, symposier, udgivelse af arbejdsrapporter, samt rejseaktiviteter.

Nærværende publikation har to formål. For det første skal den tjene som information til de nationale forsknings- og undervisningsmiljøer om de igangsatte projekter. For det andet skal den for engelsk-, fransk- og russiskgruppen tjene som afrapportering over for Statens Humanistiske Forskningsråd pr. 1. oktober 1993. De øvrige projektgrupper har andre afrapporteringsterminer. Hver projektgruppe har bidraget til publikationen med en projektbeskrivelse. Hertil kommer fra de tre afrapporteringspligtige grupper en kortfattet redegørelse for aktiviteterne frem til ultimo september 1993.

På koordinationsgruppens vegne retter jeg en stor tak til Lis Fischer Nielsen, Institut for Sprog og Kommunikation, Odense Universitet, og Stefan B. Andersen, Odense Universitetsforlag, for deres indsats ved tilblivelsen af denne publikation.

Carl Bache
September 1993

Dansk

Grammatik over det Danske Sprog

Deltagere: Lars Heltoft (kontaktperson), RUC
 Erik Hansen, KU

Projektstart: 15. februar 1992

MIDTVEJSRAPPORT

§ 1. Grammatikkens hovedopgaver

(1) Deskriptivt og normativt

(a) Traditionelt skelner man mellem normativ og deskriptiv sprogbeskrivelse. Den normative beskrivelse har som genstand en mere eller mindre snæver varietet af et sprog og gør krav på gennem beskrivelsen at definere denne varietet, typisk det officielle standard-sprog, "rigsmålet", således at former, ord og konstruktioner som er holdt ude fra beskrivelsen, kræves betragtet som ugrammatiske (forkerte). Den deskriptive grammatik beskriver den faktiske sprogbrug og accepterer konkurrerende normer som genstand for analysen.

I denne forstand er Grammatik over det Danske Sprog (GDS) deskriptiv. Den vil fx oplyse at subjektet kan stå i akkusativ: *ham der er min nabo*, at danske bisætninger kan indledes med "dobbelt-konjunktion": *hvis at...*, *når at...*, *fordi at...*, at konstruktionen *bedes betales straks* eksisterer, og at ekstraposition er det normale i talesproget: *i dag der kan jeg desværre ikke*.

(b) Grammatikken skal afgrænse hvad der hører med til sproget og hvad der ikke gør det, dvs. hvad indfødte danskere faktisk siger og skriver.

Denne normative funktion er både forskellig fra det klassiske begreb om normativ grammatik og fra det Chomskyske acceptabilitetsbegreb.

Den traditionelle normative grammatik afgrænser på socio- og kronolektisk grundlag en ret snæver delnorm der defineres som det centrale rigsmål. Den norm som GDS behandler, er langt videre og kan summarisk karakteriseres som alt nutidigt dansk. Når dialektmate-

riale ikke inddrages overalt, men kun i forbindelse med et begrænset antal (centrale) problemstillinger, er det begrundet i projektets praktiske gennemførlighed, og udtrykker ikke et principielt eller teoretisk begrundet valg.

Afgrænsningen af hvad der 'hører med til sproget' foretages således ikke direkte gennem acceptabilitetsbedømmelser. I princippet hører samtlige varieteter af dansk, inklusive de dialektalt prægede, med til beskrivelsens genstand og acceptabilitetstests kan ikke belyse mere end en enkelt delnorm. Slående og fyldigt excerptmateriale tillægges større vægt end acceptabilitetstests. Se videre under (2).

(c) Grammatikkens materiale

Materialet, bl.a. eksempelstoffet, skal være tilstrækkelig dokumentation for den fælles kerne for alle danske ikke-dialektale delsprø. Vægten lægges på materiale i standardortografisk gengivelse, hvad der i praksis betyder at det fremtræder i en form med tydelig affinitet til rigssprogets morfologi og udtale.

Materialet omfatter i højere grad end de i tidligere grammatikker talesproget. Dette er selvfølgelig udtryk for vores interesse for nye og forsømte dataområder, men det er også en principiel og teoretisk nødvendig beslutning. Det er ganske simpelt ikke muligt at finde de rigtige kategorier uden at bestemme talesprogets grammatikalitet.

Et klassisk eksempel er *som* og *der*'s kategoristatus. Når talesprogs-materiale inddrages, er det unødvendigt og faktisk umuligt at hævde at *som* er et subjektpronomen. I modsætning til formelt skriftsprog tillader talesproget *der*-indsætning i relativsætninger der ikke i forvejen er *der*-konstruktioner.

Skrift:

en aftale som { * der } ikke burde have været gennemført

Tale:

en aftale som { der } ikke burde have været gennemført

I lyset af talesprogskonstruktionen kan *som* i begge tilfælde opfattes som relativkonjunktionen *som*. Skriftsproget mangler i denne ene situation muligheden for *der*-indsætning, mens talesproget er i færd med at gennemføre den også her.

Eller med et mindre kendt eksempel: der findes enkelte tilfælde hvor en foranstillet bisætning ikke behøver at udløse omvendt ledstilling mellem subjekt og verbum.

hvad der så end sker, mig kan du altid stole på

hvilken ordning man end vil foreslå, de vil forkaste den

Først i lyset af talesproglige dialogmarkørers grammatik bliver sådanne eksempler forståelige. Der er ikke tale om en ledsætning som fundament, men om en ledsætning med funktion som interjektional, dvs. som udråbsord med skopus over en hel sætning, svarende til

gud hvor er klokken mange!

tak skal du have hvor det regner!

desværre, der er udsolgt

med et mindre kendt eksempel: der findes tilfælde hvor en foranstillet ledsætning ..

Talesproget har primat, skriftsproget er en derivative, monologisk version af talesproget, og monologiseringen består frem for alt i at dialogiske og pragmatiske kategorier anvendes i langt mindre omfang, og derfor ikke repræsenteres i deres systematiske helhed.

Materialet repræsenterer i øvrigt alle centrale registre: Centrale dialekt- og sociolektafviigelser omtales og tolkes i relation til rigssprogsnormen. Stil- og genreregistre medtages i nærmere fastsat omfang.

(d) Dokumentation

Der anvendes i vidt omfang selvproducerede eksempler, idet forfatterne anser sig for kvalificerede "native informants". Fænomener uden for det centrale rigsmål, især sociolekt- og dialekttræk belægges dog med autentisk materiale. Ligeledes belægges alle konstruktioner der har særlig talesprogs karakter, med autentiske eksempler, specielt hvis de ikke tidligere er beskrevet i dansk grammatik. Endelig belægges eksempler på fænomener der er centrale i argumentationen for nye analyser. Der må ikke kunne rejses indvendinger mod de data der underbygger analyser som bryder med den traditionelle grammatiks opfattelser.

(2) Regel og struktur

Grammatikken skal redegøre for hvilke strukturer der er mulige for danske sætninger. Den skal eksplicitere de regler hvorefter danske sætninger dannes, og formulere de teoretisk interessante sammenhænge der er mellem reglerne, herunder også regelkonflikter.

Et eksempel er strukturen i det danske morfologiske system, som altovervejende består af toleddede paradigmer med en markeret form og en defaultform. Præteritum er markeret form, mens præsens er defaultform; fælleskøn er markeret form, mens neutrum er defaultform, nominativ er markeret form, akkusativ defaultform; periphrastisk passiv er markeret form, s-passiv defaultform, og på kanten til det leksikalske område: konjunktionen *om* er markeret form, *at* er defaultform.

Fx kan nominativ i simple, ikke parataktisk formede nominaler som hovedregel kun forekomme i kontaktposition med det finitte verbum; i alle andre positioner står akkusativ. Fælleskønsform af adjektiverne kræver som kontekst morfemstammer af kategorien fælleskøn, *t*-form i alle øvrige tilfælde, dvs. ud over med neutrumsstammer også som prædikativ til sætningssubjekt, og som adverbialform.

Bortset fra komparationsparadigmet er der ingen morfologiske paradigmer i dansk der er mere end toleddede, og de toleddede paradigmer har samme struktur: markeret form vs. defaultform.

(Den indlysende indvending er kasusparadigmet hos de personlige pronomener, som traditionelt siges at være treleddet med nominativ, akkusativ og genitiv. Denne analyse er ikke rigtig, se nedenfor under § 3.)

Kasusparadigmet består af modsætningsparret nominativ vs. non-nominativ ('akkusativ') svarende til indholdsmodsætningen kontakt-subjekt vs. ikke-subjekt. Regelkonflikt findes fx mellem varieteter der sætter nominativ ved alle subjekter, og ikke blot ved kontaktsubjekt, fx varietet I

han som har hjulpet hidindtil, hjælper nok også herefter
de der stemmer for bedes rejse sig
vi der er født under krigen, husker det endnu

mens varietet II tillader

ham som har hjulpet indtil nu..
dem der stemmer for bedes rejse sig
os der er født under krigen husker det endnu

Pointen er at forståelsen af regelkonfliktens karakter er afhængig af den overordnede grammatiske forståelsesramme. Forståelsesrammen gør det muligt at tage stilling til karakteren af regelforskellen. Mange tilfælde af regelkonkurrence består i konkurrence mellem to i forvejen eksisterende konstruktionsprincipper. Historisk set vil sådanne situationer dække over analogiprocesser; som eksempel kan tælle udvidelsen af konjunktionen *fordis* konstruktionsmuligheder til også at kunne være sideordnende konjunktion, i analogi med *for*, *så*, fx i

fordi så har han jo ikke fået alt med
fordi han jo så ikke har fået alt med

Andre tilfælde af regelkonkurrence står mellem en egentlig novation og en eksisterende regel, og atter andre skal ses som en hyperkorrektionskonflikt. Efter den kasusanalyse der foreslås her, benytter

alle varieteter af dansk nominativ til kontaktsubjektsmarkering, mens visse varieteter også bruger nominativ som subjektskasus i et antal andre tilfælde. Det må afklares om sidstnævnte regel er en ældre sprogtilstands regel om nominativ i alle subjektstilfælde, eller om der reelt er tale om hyperkorrigerende arkaisering.

Vores opfattelse af grammatikkens genstandsområde og opgave fører altså til en opblødning af strukturalismens skarpe skel mellem synkroni og diakroni. Sproglig struktur er altid under omdannelse, og man kan ikke tage stilling til problemet om centrum og periferi eller prototype uden en historisk analyse. I GDS ytrer dette grundsynspunkt sig i en række sproghistoriske tillæg som sætter den synkrone analyse i perspektiv og søger at vise dens historiske meningsfuldhed.

§ 2. Grammatik over det Danske Sprog i dansk grammatisk tradition

Vi placerer GDS i forhold til fire forgængere og får i denne fremstilling præciseret fire teoretiske og metodiske pointer.

(1) Høysgaard lancerer en sætningsmodel hvorefter verbet er det styrende led, som forbindes med sætningsled der er karakteriseret både grammatisk og begrebsligt. I vores model svarer dette til at der skelnes mellem **valens** på betydningsniveau og valens på syntaktisk udtryksniveau, og at rektion er en vigtig del af syntaksen.

(2) Mikkelsens system er det første der gennemfører syntaktisk ækvi-valens som princip: navneord og hvad der bruges som navneord, udråbsord og hvad der bruges som udråbsord etc. I vores version går der ikke ud fra ordklasserne, men fra semantisk fastlagte ledtyper. Prædikat : hvad der kan fungere som prædikat; argument : hvad der kan fungere som argument. Det bliver et empirisk spørgsmål hvorledes dette system forholder sig til ordklasserne og ledtyperne: nominaler er argumenter, men substantiver er ikke argumenter; fuldverber er prædikater, hjælpeverber er ikke prædikater, men danner

prædikat sammen med et fuldverbum; adjektiver er ikke prædikater, men danner prædikat sammen med et kopulaverbum. Mikkelsen forsøger i øvrigt overalt en semantisk karakteristik.

(3) Wiwel bidrager dels med det princip at der ikke skal oprettes grammatiske kategorier der ikke har udtryk, dels med den heraf afledte vagtsomhed over for "squinting grammar", samt med sin erkendelse af kategoriernes flossede rande, som er en foregribelse af Pragerskolens teori om centralt og perifert i sproget, eller, på en lidt anden måde, teorier om prototype.

(4) Det der er holdbart i Diderichsens grundlag er den basale skelnen mellem topologi og syntaks. Den viser sig i den begrebslige forskel mellem topologiske begreber (felter og pladser) og syntaktiske kategorier (nominaler, verbaler, præpositionaler, adverbialer, konjunktioner; substantiver, adjektiver, verber osv.). Og den viser sig i det basale princip om maksimaludfyldning: felter og pladser afgrænses gennem maksimaludfyldningsprøver, og distributionsforhold er således knyttet til det topologiske niveau og er ikke i sig selv kriterier for kategoritilhørsforhold (i modsætning til Bloomfield-traditionens opfattelse). Kategorien substantiv kan fx ikke afgrænses ved distribution alene, fordi begrebet kerneled i nominaler er langt mere speget end man traditionelt antager. Substantiver angiver entiteters klassetilhørsforhold, men deres funktion som deltager i et nominalsyntagma determineres af en anden kategori, nemlig artiklen. Af de tre substantiviske former

ingeniør	ingeniører
en ingeniør	(nogle) ingeniører
ingeniøren	ingeniørerne

er det kun former med artikel der er nominaler, mens de nøgne substantiver er substantivets prædikatsform.

§ 3. Udtryk og indhold

Vores grundsynspunkt på grammatikbegrebet afviger fra synspunkterne i den generative grammatik. Syntaksen har ikke den samme centrale placering i forhold til andre komponenter i grammatikken som den har i den generative grammatik. Grammatikken er en systematisk tegnlære, dvs. en eksplicit og teoretisk begrundet redegørelse for de regelstyrede relationer mellem udtryk og indhold. Syntaksen er den kombinatoriske del heraf; også de syntaktiske konstruktioner er tegn og har derfor både en udtryks- og en indholdsside.

(1) Form og substans

Den strukturelle tegnanalyse forudsætter et skel mellem form og substans. Substansen (der nærmest svarer til Hjelmslevs begreb 'mening') er det abstrakte, universelle og uformede niveau. Fx på parole-niveau: den uformede meddelelse; på langue-niveau: det universelle kommunikative og kognitive substrat. Substansen kan kun foreligge som abstraktion, for menneskeligt sprog har altid form, og må nødvendigvis have det.

Formen er den sprogspecifikke tilskæring der foreligger for os som viden om de sprogspecifikke tegngrænser og oppositioner, og som ekspliciteres i grammatikken som regler for forholdet mellem udtryk og indhold. **Formen** er den grammatiske beskrivelses egentlige genstand (selv om den selv er en abstraktion: der må altid være noget der formes). De grammatiske konstruktioner, ordklasserne og fleksiverne ikke blot udtryksform, men også indholdsform.

Begrebet indholdsform forklares som begrebet **indholdspotentiale**. Dette sidste begreb (Rommetveit) har at gøre med ydergrænserne for hvad et tegn kan betyde. *Bog* kan ikke betyde 'gris' på dansk, højst en frugt af bøgetræet som grise spiser; en simpel nominativ (*jeg, du, han, hun, vi, I, de*) kan inden for en sætning ikke betyde andet end 'subjekt'; modalverbet *skulle* kan ikke betyde 'mulighed' på dansk,

men derimod nok 'nødvendighed', især 'social nødvendighed'. Inden for meningspotentiallet 'social nødvendighed' kan betydningen kontekstuelts indsnævres (lukkes) til enten 'ordre' eller 'løfte', som i kombination med infinitiv i passiv:

det skal skrives om (ordre)

det skal blive skrevet om (løfte)

(2) Formen i et sprog kan kun erkendes, hvis man ser den i forhold til det bagvedliggende konceptuelle og kommunikative system af universaler, og i forhold til de valg der er foretaget i andre sprog. Dette udmøntes i 2 metodologiske principper:

(a) Substans

Eksplicitering af form forudsætter (i princippet) eksplicitering af substans. Man må tage udgangspunkt i en hypotese om sproglige universaler: 1) universalpragmatik (sproghandlingstypologi, meddelelsesstruktur) og 2) universalsemantik (mindstekrav til prædikationernes organisering (prædikater og argumenter); opdeling af argumenter i to grundtyper (jf. Lyons): 1. grads argumenter (der refererer til 1. grads entiteter), 2. grads argumenter (prædikationer, med reference til 2. grads entiteter); videre antagelser om basale prædikationstyper: tilstande og aktiviteter (forandring, proces)). Formen er sprogspecifik realisation af de af de enkelte sprog uafhængige universaler.

(b) Det kontrastive princip

Formkontrastivering er et centralt emne for den forskning der ligger til grund for fremmedsprogspædagogik, men er et meget vigtigt hjælpemiddel også for en sprogbeskrivelse der kun sigter mod ét sprog. Når form holdes op mod anden form, får forskeren det Arkimedes' punkt uden for sproget som giver overblik over analysens genstand.

I GDS foretages der formkontrastering hvor det er relevant for fremstillingen af forhold i dansk: Der sammenlignes med fremmede sprog, med ældre dansk og med dialekt.

Et nærliggende eksempel er forholdet mellem dansk og svensk udfyldelse af fundamentfeltet. Svensk tillader ubestemt subjekt i fundamentfeltet, også i tilfælde hvor dansk kræver *der*-konstruktion, som i følgende eksempler:

- (1) Han avbröt sig och sa surmulet: - Jaså, är det du?
- Vad har hänt egentligen?
- **En man** har blivit nerskjuten här inne. Och kan du gissa vem?
- (Maj Sjöwall og Per Waalöö: Polis, Polis, Potatismos, s.11)

Tillige har svensk *det*-konstruktion:

- (2) det har blivit en man nerskjuten här inne

Dansk kan ikke have (1), men må have *der*-konstruktion:

- (3) der er blevet skudt en mand ned herinde
- (4) * en mand er blevet skudt ned herinde

Denne modsætning må tolkes sådan at de svenske *det*-konstruktioner ikke er semantiske ækvivalenter til danske *der*-konstruktioner. Det danske fundamentfelt kan ikke rumme et ubestemt subjekt i simpel fremsættende modus (men derimod nok fx i generisk betydning og i fiktion). Altså: det danske fundamentfelt er mere semantisk end det svenske, og tilsvarende: en *der*-konstruktion tjener et mere præcist semantisk formål end den tilsvarende svenske *det*-konstruktion.

(3) Squinting-grammar-problemet

Vi bruger her den Otto Jespersenske betegnelse *squinting grammar* om overførelse af analyser og begreber fra andre sprogs grammatik uden at begrebsapparatets formafhængighed tages i betragtning. GDS beskriver sproget dansk på dets egne betingelser og kommer derfor i mange tilfælde til resultater som afviger stærkt fra den traditionelle sprogbeskrivelse. Som et eksempel kan man tage kasus i dansk.

(a) Kasus i dansk

Formerne med de traditionelle navne nominativ, akkusativ og genitiv forekommer kun i 5 personlige pronominer. Nominativ og akkusativ er synkretiseret i alle andre pronominer og i alle substantiver, hvori mod genitivformen forekommer til alle nominaler, bortset fra pronominerne *jeg*, *du*, *sig* og *man*.

Kasusreaktion, som er det mest karakteristiske træk ved kasus i kasussprog, forekommer ikke i dansk.

Regner man med et treleddet kasusparadigme nominativ - akkusativ - genitiv, må man konstatere at det afviger fra andre fleksivkategorier i dansk ved helt at mangle semantisk, syntaktisk og funktionelt fællespræg, således som fx *numerus*, *tempus* og *komparation* har det.

Parret *nominativ* : *akkusativ* er dels en markering af ledtypen subjekt over for andre ledtyper, dels et signal for tilstedeværelsen af bestemte nominalsyntagmer uanset ledfunktion i sætningen.

Parret *nominativ/akkusativ* : *genitiv* markerer modsætningen *nominal* : *adjektivisk funktion*.

Vil man betragte kasus i dansk som fleksivfænomener, er det derfor mest konsekvent at regne med to og ikke ét paradigme, nemlig dels *nominativ* : *akkusativ*, dels *genitiv* : *ikke-genitiv*.

Det konstituerende træk ved kategorien kasus er funktionel markering af sætningsledtyperne. På den baggrund kan man med rimelighed kalde paradigmet *nominativ* : *akkusativ* for et fleksivisk kasusparadigme, men man må samtidig markere forskellen fra de egentlige kasussprog, nemlig at rektion ikke forekommer. Genitivformen er både syntaktisk og morfologisk så fjernt fra kasus at man snarere bør betragte den som en form for derivation på ledniveau, måske som

en enklitisk postposition (jf. at norsk har ændret struktur til præposition her: *filosofikurset til Sofie, lystjakten til kong Harald*).

På en række andre punkter fører opgøret med squinting grammar til analyser hvor GDS adskiller sig fra hidtidige beskrivelser af dansk. Nogle af de væsentligste er prædikativanalysen, adverbialanalysen og feltanalysen.

(b) Prædikativanalysen

Der gennemføres en revision af kategorien *prædikativ*. En kortfattet version af denne analyse findes i Revision af Indholdsfeltet (arbejds-papir fra projektet) og i artiklen i bogen Word Order (ligeledes skrevet på grundlag af arbejds-papirer fra projektet). Denne analyse omkategoriserer to adverbialtyper fuldstændig, så de ikke længere er negativt beskrevet. Den ene type viser sig at være prædikativer, den anden hvad vi kan kalde præpositionalargumenter. Denne analyse giver som resultat at der er en betydelig overensstemmelse mellem position og betydning i det danske indholdsfelt.

(c) Adverbialanalysen

En konsekvens af denne analyse er at der så godt som ingen adverbialer bliver tilbage. De er ikke længere en restkategori, men falder i fem veldefinerede grupper.

- prædikativer
- adjektiver til verbal (*t*-form)
- sætningsadverbialer
- præpositionalargumenter
- tids- og stedsadverbialer

Som det fremgår bliver der derfor ikke noget kapitel i positiv forstand med overskriften adverbialer, men derimod et kortere med titlen "Hvor er alle adverbialerne blevet af?"

(d) Sætningsskemaet

Det lykkes formentlig at tilordne indholdskategorier til de fleste felter og positioner i sætningsskemaet. Vi anvender et revideret sætnings-skema (se side 27), som både vil vise sammenhængen mellem position, ledtype og semantisk kategori, sammenhængen mellem subjekts-placering og sætningsmodus, og sammenhængen mellem informationsstruktur og position/felt.

§ 4. Grammatikken må være funktionel

(1) Et udvidet begreb om indhold

Alle tegnudtryk søges tilordnet en indholdsside, og til indholdssiden hører nu også pragmatiske og tekstlige distinktioner. Det er ikke tilfredsstillende at udnævne de traditionelle betegnelser på bøjnings-endelserne til indholdsstørrelser som det skete i glossematikken: akkusativ, passiv, lokativ, pluralis er ikke i sig selv betegnelser på indholdsstørrelser. Som det er vist ovenfor har dette krav store konsekvenser for analysen af det morfologiske system.

(2) Grammatikkens pragmatiske fundament

Grammatikken er pragmatisk funderet, dvs. den ekspliciterer fundamentale pragmatiske distinktioner: Sproghandlingstyper, deiksis, relevansmarkering, relationsetablering, subjektivitet, og redegør for hvorledes sådanne basale kommunikative distinktioner **kodes**. Dette er nyt i den danske grammatiske tradition. Med disse distinktioner kan der formuleres løsningsforslag på et stort antal oversete eller ikke systematiserede iagttagelser: fx interjektionernes semantik og syntaks; påståede "ulogiske" konstruktioner, fx typen *hvis du er tørstig, står der øl.*; sætningsadverbialernes funktion og system; modalpartiklernes semantik; passivernes semantik.

(a) Passiv

Dansk skelner mellem *s*-passiv (defaultform) og *blive*-passiv (den markerede begivenhedsform) (karakteristikken 'begivenhedsform' er summarisk og ikke dækkende, men der er ikke plads til den egentlige fremstilling her). Hvor defaultformen kan anvendes i en lang række kontekster som fx

der snydes og der snydes groft
her rulles
der tales ikke dansk mere i Skåne
dansk taltes helt ned til Slien
overtøj hænges her
overtøjet skal anbringes i garderoben

kan *blive*-formen kun anvendes netop om begivenheder:

der bliver snydt hele tiden
her bliver rullet
der bliver tit talt dansk i Skåne
der blev af og til talt dansk i Slesvigs stænderforsamling
overtøjet bliver hængt her
overtøjet skal blive anbragt i garderoben

Der lægges vægt både på præciseringen af dette formtræk og på den praktiske illustration af de forskellige kontekstuelte bestemte anvendelsesområder for *s*-passiven.

(b) Modalverbumssystemet

Tæt sammen med dette afsnit hører beskrivelsen af **modalverbumssystemet**, hvor et hovedpunkt netop er det semantiske samspil mellem modalverberne og passivformernes infinitiver:

der må blive fyret mindst 1500
der må fyres mindst 1500

Beskrivelsen går imod de gængse transformationsgrammatisk inspirerede tilgange hvor der skelnes mellem forskellige modalverbumsvarianter alt efter hvilken infinitivsform de kombinerer med.

Vores analyse slutter netop ikke fra syntaktisk distribution til kategori, men går den modsatte vej ved at tillægge infinitivernes semantik æren for det velkendte dobbeltbogholderi af epistemiske og ikke-epistemiske varianter af modalverberne. Alt efter infinitivens semantik lukkes fortolkningen af modal verbet til enten at være epistemisk eller non-epistemisk. Der opnås således en betydelig reduktion af modalverbsinventaret, udelukkende ved genbrug af allerede nødvendige indholdsanalyser af passiverne.

(3) Grammatikkens tekstlige fundament

Grammatikken er tekstligt funderet, dvs. den ekspliciterer de kodede midler til tekstlig sammenbinding. Der er ikke noget der hedder tekstlingvistik. Hvis kodning ikke kan påvises, er man ovre i tekstteorien; hvis kodning kan påvises er man simpelthen inde i grammatikken. Beskrivelsen af anaforer, tema-remå, fokus, ekstraposition osv. involverer relationer 'ud over sætningsgrænsen', men dette er ikke afgørende. Afgørende er derimod om der foreligger kodning, dvs. om der gælder særlige regler for brugen af det anaforiske tegn-udtryk, for fordelingen af tema-remå, for hvor fokus kan ligge, for hvad højreekstraposition kan betyde i modsætning til venstreekstraposition. Det anvendte sætningsbegreb svarer til Lyons' begreb 'tekst-sætning' (Lyons: Semantics 1-2, 1977).

(4) Dekontekstualisering

Man må kunne skelne mellem det kodede og det kontekstuelle i en sætnings betydning. Realiseret betydning forudsætter altid brug i kontekst, og i konteksten éntydiggøres tegnindholdene: betydningen lukkes. Det semantiske lukningsbegreb dækker det kontekstuelle betingede i ytringens betydning, og det er nødvendigt at udvikle analyseteknikker til afkontekstualisering af ytringens betydning. Eksempel 1: Det eksklusive *eller* er en logikeropfindelse, dansk *eller* er inklusivt. Der skal ikke laves flere inddelinger end nødvendigt og de eksklusive tolkninger kan enten forudsiges ud fra andre delinger, eller af kontekstinformation.

vi køber et par cykler eller låner en bil

Dette eksempel vil i de fleste tilfælde dreje sig om alternative transportmuligheder, og den normale tolkning er eksklusiv. Men denne betydning behøver ikke tilskrives konjunktionen *eller*, og det er let at lave eksempler hvor konteksten ikke lukker *eller's* betydning.

Hvad man kan lave i København? Jo, man kan gå i Tivoli, på Bakken eller i Zoologisk Have, eller der er det nye planetarium.

kassereren eller sekretæren eller Svendsen selv må vide det

Eksempel 2: fejltolkning af fundamentfeltets semantik. Man kan støde på den opfattelse at indholdsled i fundamentfeltet nødvendigvis er fokusled. Mod en sådan hypotese skal der søges systematisk efter modtilfælde, og det gøres ved at man søger efter eksempler med fokus på et andet led end det fundamentplacerede indholdsled. På denne måde kan man vise at dansk tillader rene anaforiske indholdsled i fundamentfeltet:

Har du nogensinde hørt Sibelius' violinkoncert?

Nej, *den* [₀dn] kender jeg søreme ikke

I dette eksempel har det anaforiske pronomen hverken tryk eller stød. Tryk har derimod *kender*, som er sætningens fokus. I næste eksempel er der et eksempel på fokuseret indholdsled, der ikke er kontrastfokus. Ledet er ny information der nægtes.

[På Dagmarhus måtte fangerne stå indtil 5 timer med hænderne i vejret, og så blev de endda pryglet fra sans og samling.]
Her banker vi dem ikke, men *børnehjælpsdag* er det jo ikke.
(Ditlev Tamm: Retsopgøret efter besættelsen 1-2:173)

(5) Grammatikkens genstand er ytringen

Principielt er det ikke sætningers kodningssystemer der er grammatikkens genstand, men ytringers kodningssystemer, ytring forstået som strukturelt langue-fænomen, ikke som parole. Sætninger er særtilfælde (det vigtigste) af ytringer. Ikke-sætningsformede ytringer sideordnes med sætningsformede i talesprog:

Så siger jeg til tjeneren da jeg havde spist/ send regningen til Ebberødgård. og så mig ud. det gik stærkt

og da gik jeg helt til Blovstrød p og så ind og så bestilte jeg noget mad.

og interjektionalers skopus rækker ud over den enkelte sætning:

nej/ nu skal jeg have dyreryg og jeg skal have vin

(Alle eksempler fra Lars Heltoft 1990:37)

§ 5. Sætningsskemaet som anvendt i GDS

Grammatik over det Danske Sprog vil på et pædagogisk anvendeligt fremstillingsniveau foreslå grundskemaer for danske deklarativsætninger og modalsætninger som nedenstående. (Mere specialiserede diskussioner som relationen mellem deklarativ og modalskema og muligheden for at opstille et enhedsskema, vil blive ført i særlige paragraffer). De fire hovedpointer i forhold til Diderichsens skema er:

(1) Grundrækkefølgen i alle danske sætninger er SVO. Diderichsens feltformel vnaVNA udtrykker ingen holdbar generalisation om dansk ledstilling.

(2) Der tales ikke om hoved- og ledsætningsskema, af den simple grund at ledstillingen i dansk ikke manifesterer en sådan forskel. Derimod manifesterer den forskellen mellem deklarativ og 'modal' ledstilling, hvor den sidste udløses af et leksem (konjunktion eller modalpartikel) der angiver realitetsværdi).

(3) Yderst i skemaet - uden på sætningen - sidder der både til venstre og højre en position for interjektionaler (diskursmarkører) (ikke vist her, men se Lars Heltoft 1990).

(4) Indholdsfeltet i begge skemaer revideres så der oprettes en position for prædikativerne, P. Dermed reserveres O for referentielle nominaler, inklusive referentielle prædikativer, mens beskriverprædikativerne går i P (se Lars Heltoft 1992, 1993). Dele af de faste adverbialer er ikke valensbundne led, men har selv valens, og går på

P. Andre er valensbundne argumenter og står på positionen FA (fast adverbial). Der er ikke her medtaget plads til mådesadverbialerne MA.

Deklarativskema

(R = realitetsfelt, SA = sætningsadverbialets plads, og TSA = tids- og stedsadverbialer).

F / R / kernefelt						/lokaliseringsfelt			
X	/	V _f	/	S	SA	V _i	O	P	FA / TSA
Ali Baba		fik				syet	ham	sam- men	af en skomager
		har		hun		gjort	tæp- pet	fær- digt	i hånden?
han		var				blevet		syet sam- men	af en skomager dagen efter
de		var			jo	kommet		løbende	
hun		var				blevet		student	
hun		er			da	blevet	en god elev		efterhånden
han		har				spillet		dum	igen
		vil		de	så	rejse		ud?	
de		ville			bare	gå		tur	
de		ville			bare	gå	en tur		
vi		kunne				se	dem	forsvinde	
de		havde				fået	vognen	vendt	

For fuldstændighedens skyld to eksempler i modal ledstilling, men de fleste typer vises i deklarativskemaform.

Modalskema

R K	/ kernefelt					/ lokaliseringsfelt	
	S	SA	V _f V _i	O	P	FA	TSA
Mon	du	så	er		fri	for vrøvl?	
Hvis	de	ikke	vil holde		op	med at klynke	

LITTERATUR

- Hansen, Erik 1993. Begrebet Rektion. I Mette Kunøe (udg.): *Rapport fra Det 4. møde om Udforskningen af Dansk Sprog (MUDS)*, Århus: Nordisk Institut, Århus Universitet, side 108-118.
- Heltoft, Lars 1990. En plads til sprogvidenskabens hittebørn. Om talesprog og sæt-ningsskema. *Selskab for nordisk filologi: Årsberetning 1987-1989*. København, p. 26-45
- Heltoft, Lars 1992. The Topology of Verb Second and SVO-languages - a study in the Sign Functions of Word Order. I Michael Herslund (udg.): *Copenhagen Studies in Language 15*. København: Munksgaard, s. 13-64. 1992.
- Heltoft, Lars 1993. Revision af indholdsfeltet. I Mette Kunøe (udg.): *Rapport fra Det 4. møde om Udforskningen af Dansk Sprog (MUDS)*, Århus: Nordisk Institut, Århus Universitet 1993.

Engelsk

Grammatik over det engelske sprog

Deltagere: Carl Bache (projektleder), OU
Niels Davidsen-Nielsen, HHK

Projektstart: 1. marts 1993

PROJEKTBESKRIVELSE

1. Historisk ramme: Relationen til andre værker

I betragtning af at engelsk er verdens mest benyttede sprog, er det ikke overraskende at der forefindes et stort antal engelske grammatikker, herunder store og mellemstore. I den angelsaksiske verden produceres disse især i England. Typisk henvender de sig til brugere af enhver nationalitet og foretager ikke sammenligninger med andre sprog.

Blandt de nyere grammatikker af denne type er tre af særlig interesse, fordi de er meget benyttede, og fordi de i omfang og niveau svarer til den bog vi planlægger at skrive.

A Student's Grammar of the English Language af S. Greenbaum og R. Quirk (Longman 1990, pp. 490) er en forkortet og revideret udgave af det omfattende referenceværk *A Comprehensive Grammar of the English Language* (Quirk, Greenbaum, Leech, Svartvik, Longman 1985, pp. 1779). Den tager udgangspunkt i ny forskning i grammatik samt nabodisciplinerne semantik, pragmatik og tekstlingvistik og er kendetegnet ved læselighed og detaljeret eksemplifikation. Alligevel kan vi ikke vurdere den som et standardværk der dækker behovene, hverken internationalt eller i Danmark. For det første beskrives nogle vigtige grammatiske fænomener ikke indgående nok, muligvis fordi forfatterne på grund af deres engelske baggrund finder dem så 'naturlige' at de ikke kræver nærmere omtale. Dette gælder fx ordstilling, der udgør et vigtigt problemfelt for stort set alle ikke-engelske brugere af bogen (jfr. den vægt der lægges på ordstilling i *Learner English* (Cambridge University Press 1987, redigeret af M. Swan og B. Smith), en bog der beskriver engelsk som fremmedsprog ud fra 19 forskellige sproglige baggrunde). I forhold til dansk er adskillige områder underbeskrevne. Foruden ordstilling gælder dette fx dele af tempus- og modalitetsbeskrivelsen. For det andet er denne bog vanskelig at bruge som opslagsværk (reference-grammatik). Det skyldes den cykliske præsentationsmetode, hvorefter emner vender tilbage i mere kompliceret form. Således behandles simple nominal-

grupper i bogens anden cyklus og komplekse i tredje, og ønsker man at læse om fx adverbialer, må man ind i alle tre cykler.

Collins Cobuild English Grammar (Collins 1990, pp. 586) afviger fra Greenbaum og Quirks bog ved at tage udgangspunkt i funktioner og betydninger i stedet for formelle strukturer, og den ligger heri på linie med et tidligere værk som *A Communicative Grammar of English* af Leech og Svartvik (Longman 1975, pp 324). Således beskriver et af bogens kapitler hvordan der refereres til personer og ting, et andet hvordan man sammensætter et budskab, osv. Heller ikke denne bog, der er fuldstændig korpusbaseret, har den balance og det deskriptive fokus der må kræves af et virkelig nyttigt internationalt standardværk. I forhold til ikke-engelske brugere er nogle områder underbeskrevne, og de advarsler der løbende indsættes for at gøre opmærksom på punkter hvor engelskstuderende ofte har problemer virker ret tilfældige. I forhold til danske brugere er der også fænomener der er overbeskrevne, fx det også i dansk velkendte forhold at substantiver bruges meget frit til at præmodificere andre substantiver (glass factory, morning mist, osv.) Hvad angår den kommunikative tilgang til grammatikken mener vi, at den var en forfriskende fornyelse i halvfjerdserne, men at der nu er brug for mere lingvistisk tyngde og må lægges mere vægt på sprogets mekanisme og opbygning.

Lingvistisk tyngde kendetegner *Introduction to the Grammar of English* af R. Huddleston (Cambridge University Press 1984, pp. 483), der giver en god ræsonneret fremstilling af grammatiske hovedområder. Men denne bog henvender sig i lige så høj grad til lingvistikstuderende som til engelskstuderende. Som følge heraf er der mange diskussioner af alternative analysemuligheder, samtidig med at der gøres temmelig lidt ud af vigtige grammatiske felter. Således behandles teoretiske begreber og metodologiske principper i tre lange kapitler, medens adverbier, præpositioner og konjunktioner behandles i et enkelt kort kapitel. På grund af denne teoretisk lingvistiske orientering kan heller ikke denne bog vurderes som et internationalt standardværk der dækker behovene.

I Danmark har K. Schibsbys *Engelsk Grammatik 1-4* (Naturmetodens Sproginstitut 1957-1966, pp. 478) spillet en stor rolle, og den

foreligger også i en engelsksproget version (*A Modern English Grammar*, Oxford University Press 1970, 2. udg., pp. 390). Den kan bruges både som opslagsværk og - for den tålmodige og koncentrede læser - til sammenhængende studier. I mange år var den helt fortjent standardværket herhjemme, selv om den har vist sig mindre holdbar end Peter Jørgensens *Tysk Grammatik* 1-3 (1952-1964), der modsat Schibsbyes grammatik netop er blevet genoptrykt (Gad 1992, pp. 695). Til trods for Schibsbyes ofte uovertrufne behandling af navnlig det morfologiske område må hans bog i dag siges at være udtjent. Dens autentiske eksempler repræsenterer skriftsprog af noget ældre dato, og den sprogteoretiske ramme er forældet. Der er tale om en traditionel ordklassegrammatik, hvori syntaks spiller en forholdsvis beskeden rolle. For eksempel behandles adverbialers ('adverbiers') placering slet ikke.

Også P. Steller og K. Sørensens mellemstore *Engelsk Grammatik* (Munksgaard 1966, 2. udg. 1974, 3. udg. 1988, pp. 286) har vundet stor udbredelse i Danmark, navnlig ved seminarierne. I 3. udgave er der foretaget ændringer for at bringe fremstillingen og eksemplerne i overensstemmelse med moderne sprogbrug, men der er ikke større forskel mellem denne udgave og de tidligere. Bogen er ordklasseorienteret og sprogteoretisk noget forældet. Med sin paragrafopbygning fungerer den godt som hånd- og opslagsbog, men som sammenhængende grammatisk fremstilling er den mindre anvendelig.

T. Vestergaards *Engelsk Grammatik* (Schønberg 1985, pp. 248) udgør en værdifuld fornyelse i kraft af sin moderne sprogteoretiske ramme, herunder større inddragelse af syntaks. Den har løbende sammenligninger med dansk, men om nogen kontrastiv sprogbeskrivelse er der dog ikke tale. Bogen er klar i sin opbygning og egner sig godt til sammenhængende læsning. Som følge af dens begrænsede omfang er der imidlertid en del grammatiske områder der behandles nødtørftigt (fx præpositioner, adverbialer, diatese) eller som helt er udeladt (orddannelse, koordination).

Endelig skal nævnes to danske værker der i overvejende grad er skrevet inden for rammerne af en bestemt teori: *Kompendium i Engelsk Grammatik* af H. Arndt, B. Preisler og F. Østergaard (Akademisk Forlag 1977, pp. 417) og *A Handbook of English*

Grammar on Functional Principles af B. Preisler (Aarhus Universitetsforlag 1992, pp. 288). Den teoretiske ramme er i begge tilfælde primært Hallidays systemiske grammatik. Den første har mange kvaliteter, men er udsolgt fra forlaget og lader nu til at have udspillet sin rolle. Den anden udgør en værdifuld fornyelse, bl.a. fordi den ved siden af britisk engelsk beskriver amerikansk sprogbrug. Bogen er dog så relativt kortfattet at nogle grammatiske områder ikke behandles (morfologi), medens der hvad andre angår ikke kan gås i dybden. Kontrastive forhold omtales ikke. Begge bøgers anvendelse begrænses klart af den forholdsvis ensidige teoritilknytning.

Det gælder naturligvis for samtlige af de på dansk forfattede grammatikker at de ikke kan komme til at spille nogen rolle på det internationale plan.

Sammen med en række andre værker, herunder især *A Comprehensive Grammar of the English Language* og *Grammatik over Det Danske Sprog* (under udarbejdelse), vil de omtalte grammatikker naturligvis være vigtigt baggrundsmateriale for os. Ingen af dem kan imidlertid siges at dække det behov for en samlet, sammenlignende og ræsonneret beskrivelse af engelsk som omtales i SHFs strategiplan.

2. Projektets baggrund og målsætning

Beslutningen om at fremsende nærværende ansøgning er truffet på baggrund af projektdeltagernes mangeårige erfaring med såvel grundforskning inden for engelsk grammatik som tilhørende forskningsformidling, herunder lærebogsudgivelser og grammatikundervisning i engelsk på universitets- og handelshøjskoleniveau. I vores forskningsarbejde har vi ofte mødt betydelig uoverensstemmelse mellem egne grundforskningsresultater og gængse lærebogs-fremstillinger. Og i vores undervisning har vi i et forsøg på at finde en helt velegnet grammatik ofte måttet skifte grundbog - men uden særligt held. I stigende grad har vi følt det utilfredsstillende at skulle bruge en væsentlig del af undervisningen til at korrigere fejl og udfylde store huller i grundbøgernes fremstilling af stoffet. Når man ofte går fra undervisningen med en fornemmelse af 'at den bog

kunne man selv have skrevet bedre', får man efterhånden mod på at bevise det! Vi er derfor både forskningsmæssigt og undervisningsmæssigt højmotiverede til med vores projekt at tilvejebringe en ny og bedre samlet fremstilling af det engelske sprogs grammatik. Projektet sigter således dels på at skabe et værk, der vil kunne tjene som ny standard og reference i den nationale og internationale forskning i engelsk grammatik, dels på at tilgodese behovet nationalt og internationalt for en dækkende pædagogisk fremstilling - i første omgang på universitets- og handelshøjskoleniveau.

Hovedværket vil - for at tilgodese ambitionen om international status - blive affattet på engelsk og forventes i omfang at blive på 400-600 sider. Der vil i dette arbejde - af hensyn til den internationale distribution og til relevansen på tværs af modersmål - ikke blive anlagt en eksplicit kontrastiv synsvinkel. Dog vil vi gøre meget ud af karakteristiske træk i det engelske sprog, der af udlændinge opfattes som særegne. Vi har erfaring for at sådanne implicit kontrastive værker ofte bliver mere dækkende end grammatikker affattet af indfødte sprogbrugere, der kan have en tendens til at tage vigtige detaljer for givet. Da der imidlertid er et klart behov for en specifik kontrastiv beskrivelse af engelsk i forhold til dansk - og dermed for en vis samordning af nærværende projekt med projektet 'Grammatik over det Danske Sprog' - vil vi i forlængelse af hovedværket skrive et kontrastivt supplement (100-150 sider som særskilt engelsksproget publikation), der naturligt udbygger hovedværkets beskrivelse af engelsk med eksplicit kontrast til dansk. Denne overordnede strukturering af arbejdet mener vi er nødvendig for at kunne forbinde det nationale og det internationale islet uden at de to hensyn hæmmer hinanden.

3. Teoretisk ramme: Form og funktion

Det teoretiske udgangspunkt for projektet er overvejende eklektisk. Det skyldes dels det ikke unaturlige forhold, at ingen gængs teori fremstår så gennembearbejdet og med så bred opbakning i det internationale forskningsmiljø, at den vil kunne fungere som en praktisk ledetråd og som en hensigtsmæssig formidlingsramme. Dels betoner de forskellige teorier som regel forskellige aspekter i sproget

og egner sig derfor ikke som fundament for et så bredt anlagt projekt som det nærværende. For eksempel kan valensteori meget vel tænkes at indgå i behandlingen af forholdet mellem sætningsfunktionerne (subjekt, verbal, objekt, m.v.) men egner sig - med visse undtagelser - ikke oplagt til beskrivelsen af fx nominalgruppens interne struktur, hvor omvendt mere indgående overvejelser om referent og reference vil være relevante. Selv om det måske vil skurre fælt i nogle teoretiske lingvisters ører, vil vi derfor tillade os på eklektisk vis at drage nytte af den meget forskelligartede forskning inden for de mange forskelligartede delemner i projektet.

Et eklektisk udgangspunkt fritager dog ikke forskeren for at formulere en gennemgående angrebsvinkel, en metodik, der kan fungere som katalysator for arbejdet med de mange delemner og som kan binde dem sammen i en afrundet helhed. Som en sådan ledetråd for projektet har vi valgt distinktionen mellem **form** og **funktion**. Denne distinktion er det sætningsanalytiske grundlag for Bache, Davenport, Dienhart & Larsen *An Introduction to English Sentence Analysis*, der udkom på Munksgaard i 1991. Grundidéen i den heri anvendte analyseform, som forfatterne med stort udbytte har undervist efter i over 10 år på Odense Universitet samt i udlandet, er at beskrive samtlige sproglige konstituentter på ethvert niveau med hensyn til både form og funktion. Denne 'dobbelte' analyse har tidligere været anvendt i dele af den traditionelle sætningsanalyse (typisk for visse grupper og ledsætninger) men er fortrængt i mange mere moderne teoridannelser, der udelukkende beskæftiger sig med form (fx Government & Binding og Generalized Phrase Structure Grammar - en vigtig undtagelse er dog Bresnans Lexical-Functional Grammar, der blot ikke har den fornødne detaljeringsgrad). I Bache et al. 1991 anvendes distinktionen mellem form og funktion konsekvent over hele det analytiske spektrum: fra sætning til ordniveau. Herved opnås en række fordele. Først og fremmest skabes der principiel parallelitet i behandlingen af ord, grupper og ledsætninger. Men dertil kommer, at der i realiteten rækkes ud over sætningsniveauet og ned under ordniveauet. Således vil *helsætningers funktion* kun kunne beskrives ved at inddrage diskursmæssige og kontekstuelle faktorer, og *ords form* inviterer til morfologisk beskrivelse.

Indholdssiden relaterer sig såvel til form som til funktion, og et udtryks semantik vil ofte være et produkt af begge. Således vil et udtryk som *the man who broke the bank at Monte Carlo* kunne beskrives indholdsmæssigt ikke blot i forhold til dets formstatus som gruppe bestående af en række (funktionelt samordnede) ord men også funktionsmæssigt i forhold til dets rolle i sætningen som f.eks. subjekt, objekt, m.v. Så i stedet for at placere semantik på niveau med form og funktion vil vi inddrage indholdssiden som en vigtig faktor i forbindelse med en konstituents form og funktion.

4. Projektets struktur

Det er aldrig hensigtsmæssigt at lægge sig helt fast med en detailstrukturering af et projekt forud for selve arbejdet. Omvendt er det nyttigt at lægge nogle overordnede rammer. Vi forestiller os, at følgende indgangsstruktur vil være hensigtsmæssig:

Hovedværket tænkes inddelt i fire større afdelinger. Den **første** afdeling vil bestå af tre kapitler. I et forholdsvis kort indledningskapitel vil vi præsentere projektets målsætning, terminologi, metodik, konventioner, data mv. Herefter vil vi i et meget fyldigt kapitel gennemgå form/funktion distinktionen på alle analyseniveauer fra helsætning til ord og tilvejebringe de nødvendige redskaber og indsigter til en gennemgribende sætningsanalyse i engelsk, herunder forholdet mellem sætningstype og pragmatisk udtryksfunktion. I første afdelings sidste kapitel gennemgås de grundlæggende syntaktiske forhold i engelsk: ordstilling (herunder inversion og diskontinuitet), underordning (hypotaxe), sideordning (parataxe), rekursivitet, proformer, ellipse etc. Disse områder stiller avancerede sætningsanalytiske krav og ligger således i naturlig forlængelse af det foregående kapitel. Samtidig tilvejebringer kapitlet det nødvendige syntaktiske overblik i samlet form før detailbeskrivelserne i de efterfølgende kapitler.

I den **anden** afdeling vil vi strukturere stoffet ud fra formkriteriet med behandling i særskilte kapitler og underkapitler af *sætningsniveauet* ('the simple sentence', 'the complex sentence', 'subordinate clauses'), *ordniveauet* (med inddeling af ord i ordklasser), samt det

ofte mellemliggende ordklasseopdelte *gruppeniveau* ('the verb group', 'the noun group', 'the adjective group', 'the adverb group', 'the pronoun group', 'the preposition group'). I beskrivelsen af disse formniveauer vil der naturligt indgå funktions- og indholdsmæssige aspekter. For eksempel vil der blive gjort meget grundigt rede for gruppernes interne funktioner (kerneled og dependenter) og for deres eksterne relationer på højere analysetrin (d.v.s. deres mulighed for selv at udgøre dependenter eller have sætningsfunktioner), herunder morfosyntaktiske emner som numerus, kongruens, tempus, aspekt, modus, komparation mv. Bortset fra den konsekvente anvendelse af distinktionen mellem form og funktion vil denne afdeling dække en stor del af det traditionelle grammatikområde, der jo netop typisk er ordklassebaseret (jvf. fx Schibsbys grammatik).

I den **tredje** afdeling vil vi strukturere stoffet ud fra funktionskriteriet med behandling i særskilte kapitler og underkapitler af interne gruppefunktioner ('head-dependent relationships'), simple og komplekse formers eksterne sætningsfunktioner ('subject', 'predicator', 'object', 'complement' og 'adverbial') og semantiske roller (valens: 'agent', 'affected', 'instrument' etc.), extraposition, diatese, informationsstruktur ('topic'/'comment', 'focus', 'markedness', 'fronting', 'clefting', 'reinforcement' etc), samt det funktionelle samspil mellem grammatiske former (fx ved situationsreference, hvori indgår tempus, aspekt, aktionsart, modus). Denne afdeling vil med sin vægtning af det funktionelle repræsentere en nyere drejning i udviklingen inden for engelsk grammatik.

I **fjerde** og sidste afdeling vil vi for alvor sprænge sætningsanalysens øvre og nedre grænse, henholdsvis helsætningen og ordet. *Under ordniveau* vil navnlig orddannelse ('derivational morphology') blive gjort til genstand for beskrivelse, idet bøjningsform ('inflectional morphology') tænkes integreret i beskrivelsen af konstituenters form (først og fremmest ordklassers karakteristiske træk) i afdeling 2. *Over sætningsniveau* vil vi udbygge beskrivelsen i afdeling 3 af helsætningers type og udtryksfunktion og behandle kontekstuelle faktorer (såvel ekstra- som intralingvistiske), der virker ind på syntaksen. Blandt andet vil vi komme ind på teksttyper (herunder skriftsprog versus talesprog, fiktionssprog versus alment refererende sprog), stilistik, pragmatik, talehandling, dialogmekanismer, sprognormer

mv. Ligesom afdeling 3 vil afdeling 4 afspejle nyere tendenser inden for sprogforskningen.

De enkelte emner, der tages op, vil så vidt muligt blive behandlet særskilt og udtømmende i den rækkefølge, der falder naturlig inden for den ovennævnte struktur - først of fremmest af hensyn til grammatikkens værdi som opslagsværk - og herved adskiller vi os i væsentlig grad fra Greenbaum og Quirk, der i *A Student's Grammar of the English Language* som nævnt i afsnit 1 benytter en cyklisk struktur med en yderst gradvis afdækning af emnerne.

Et værk som det ovenfor skitserede vil nødvendigvis udgøre en kombination af egen grundforskning og formidling af andres resultater. Som det vil fremgå af vores publikationslister har vi egne grundforskningsresultater at trække på fra en række centrale områder. Inden for verbalgruppen således aspekt, tempus, aktionsart og modalitet; inden for nominalgruppen determination, adjektivers rækkefølge, relativsætninger, dependensrelationer. Hertil kommer som vigtige elementer i vores hidtidige forskning selve den sætningsanalytiske opbygning, grammatiske kategoriers semantik og funktionsbetonede samspil, tonetisk betinget fokus og inddeling i informationsenheder, kontrastiv analyse, samt forskellen mellem fiktionssprog og alment refererende sprogbrug. Som projektet skrider frem vil vi til stadighed søge at udvide spektret af egne grundforskningsresultater.

5. Data

Til brug for vores analyser vil vi ad elektronisk vej benytte os af store mængder af sprogmateriale. I projektets første fase vil vi skaffe os adgang til konkordansprogrammer (som fx *Conc*), etablerede corpora over såvel tale- som skriftsprog (*LOB*, *Brown*, m.fl.) samt de førende ordbøger (*OED*, *Webster*) på CD-rom (der i deres eksemplificering giver et meget omfattende og præcist sprogmateriale: Således giver f.eks. *OED* over 20.000 forekomster på modalverbet *must*). I den forbindelse vil vi benytte en allerede etableret kontakt til John Kirk i Belfast, der er en af de førende corpuslingvister. Endvidere vil vi med moderne scanningsteknik skabe vores eget supplerende eksempelmateriale fra helt moderne engelsk og amerikansk skriftssprog (aviser,

tidsskrifter, romaner m.v.). Det er vigtigt at understrege, at vi i projektet ikke vil beskæftige os med statistiske sproganalyser, og at vi ikke betragter det som vores opgave at levere en udtømmende beskrivelse af et eller flere corpora. Vi har et ikke-positivistisk, instrumentalt forhold til data, hvilket vil sige, at vi opfatter det som et middel snarere end som et mål: Et middel til at sikre analytisk bredde og præcision, såvel som eksemplarisk anskueliggørelse, i vores grammatik.

6. Tids- og arbejdsplan

Det er ikke hensigtsmæssigt med en alt for detaljeret tids- og arbejdsplan forud for selve projektet. Igen foretrækker vi at udstikke nogle overordnede rammer for vores arbejde, inden for hvilke vi fleksibelt og under hensyntagen til den konkrete progression kan operere, når de enkelte opgaver skal løses. Vi forestiller os, at selve hovedværket skal skrives inden for de første 3 eller 3 1/2 år med et forløb der følger den i kapitel 4 beskrevne struktur (d.v.s. med et halvt til et helt år pr. afdeling i grammatikken). Den sidste del af projektperioden tænkes anvendt til to formål: a) udarbejdelse af det kontrastive supplementsbind; og b) tilretning af hovedværket på grundlag af en konkret afprøvning af det som lærebog i en konkret undervisningssituation. Dette sidste formål søges tilgodeset ved at vi i de to sidste projektår kun søger om halv fritagelse fra undervisningen. Derved åbnes mulighed for at vi i grammatikundervisningen på universitets- og handelshøjskoleniveau kan afprøve vores resultater i praksis og få værdifuld feedback fra studerende. Som lærebogsforfattere har vi hver især gjort gode erfaringer med denne fremgangsmåde. I ansøgningens bilag 4 foreligger de nødvendige hensigtserklæringer fra studienævn og institutter for denne del af vores projekt.

7. Projektets placering nationalt og internationalt

Blandt de udenlandske grammatikere vi er i forbindelse med ønsker vi fra England at inddrage Geoffrey Leech (Lancaster), der foruden at være medforfatter til *A Comprehensive Grammar of the English Language* har ydet vigtige bidrag til sprogforskningen med værker

om pragmatik, semantik og verbet i engelsk. Fra Norge planlægger vi at inddrage Stig Johansson (Oslo), der sammen med Per Lysvåg har skrevet *Understanding English Grammar* 1 og 2 (Universitetsforlaget, 1986-7, pp. 385 + 446). Dette værk er delvis kontrastivt, og p.g.a. det nære slægtskab mellem norsk og dansk vil det være særlig relevant at blive nærmere orienteret om denne side af beskrivelsen og de data og overvejelser der ligger til grund for den. Fra Holland er det vores hensigt at inddrage Herman Wekker (Groningen), der er medforfatter til *A Contrastive Grammar of English and Dutch* (Martinus Nijhoff, 1987, sammen med Flor Aarts), og hvis nyeste forskning i kreolisering er af betydelig relevans for kontrastiv lingvistik. Vores kontakter med disse tre grammatikere er så gode at vi ikke forudser problemer med at få dem til at medvirke ved symposier og workshops i Danmark.

Om projektets internationale perspektiver skal endvidere anføres at vi i perioder ønsker at gennemføre studierejser til udlandet. Nogle af disse vil blive kortvarige og tjene til at drøfte specifikke problemer med de ovennævnte samt eventuelt andre grammatikere. Herudover planlægger vi et par udlandsrejser af 3 måneders typen. For Carl Baches vedkommende vil disse gå til Cambridge (hvor han har kontakt med John Lyons) og til the National Centre of English Language Teaching and Research i Sydney (hvor han har været før og via sin kontakt til Chris Candlin ikke vil få etableringsproblemer). Niels Davidsen-Nielsen planlægger et ophold i Cambridge (hvor han har kontakt med Peter Matthews) samt en rejse til University of New Mexico i Albuquerque (hvor han har kontakt med Joan Bybee og tilsagn om at kunne opholde sig som gæsteforsker).

I Danmark planlægger vi at være løbende i kontakt med forfatterne af *Grammatik over Det Danske Sprog*, Erik Hansen og Lars Heltoft. Endvidere ønsker vi at komme i forbindelse med redaktionen af *Den Danske Ordbog*, især for om muligt at få adgang til det store danske datamateriale. Herudover er det vores hensigt at kontakte en række engelske grammatikere: Bent Preisler (RUC), Torben Vestergaard (AUC), Knud Sørensen og Hans Arndt (AU), Peter Harder (KU), Helge Schwarz (HHK), Karen Lauridsen (HHÅ) samt John Dienhart og Fritz Larsen (OU). Blandt de yngre forskere vi ønsker at tiltrække

skal nævnes Alex Klinge (HHK), hvis licentiatarbejde om modalitet i engelsk er af direkte relevans for vores projekt.

Det er vores hensigt at holde en forbindelse åben til ovennævnte indenlandske og udenlandske grammatikere, bl.a. med henblik på afholdelse af symposier. Herudover ønsker vi at samarbejde med de andre fremmedsproglige grammatikprojekter (fransk, tysk, spansk, russisk, italiensk) om tværsproglige grammatiske spørgsmål. Vores projekt vil således foruden tværinstitutionelle og internationale perspektiver komme til at rumme tværfaglige perspektiver.

8. Projektets ledelse

Vi har i SHFs annoncering af satsningsområdet 'Lingvistik og Fremmedsprog' noteret os, at rådet til ethvert delprogram forudsætter en projektledelse. Efter en nøje drøftelse er vi blevet enige om at fungere naturligt på lige fod indadtil i det planlagte forskningssamarbejde men at Carl Bache udadtil påtager sig hvervet som projektleder og -ansvarlig med de kontakt- og koordineringsfunktioner, som SHF lægger vægt på for satsningsområdet som helhed. For at bane vejen for at han af hensyn til vores projekt kan nedlægge sine nuværende administrative forpligtelser på Odense Universitet (institutbestyrer for Institut for Sprog og Kommunikation, medlem af Humanistisk Fakultetsråd), ansøges der om 3/4 frikøb fra administration i henhold til SHFs regler for frikøb.

AFRAPPORTERING

Periode: 1. marts 1993 - 30. september 1993

1. Målopfyldelse, arbejdsbeskrivelse, samarbejde og rejser

Den oprindeligt fastlagte målsætning for det første år (som beskrevet i ansøgningens bilag 1: projektbeskrivelse) vil ved årets afslutning være fuldt ud opfyldt. Der er udarbejdet foreløbigt manuskript (ca. 100 sider) til hovedparten af grammatikkens første afdeling, der bl.a. omhandler introduktion til grammatik og syntaks, sætningsanalyse, ordstilling, diskontinuitet m.v.

Engelskgruppen (med Carl Bache som projektansvarlig) leder koordineringen af de igangsatte projekter under forskningsprogrammet **Lingvistik og fremmedsprog** (d.v.s. dansk, engelsk, tysk, fransk, russisk, italiensk) og har i den forbindelse arrangeret et fællessymposium på Schæffergården i København 3. - 4. september med henblik på gruppernes gensidige orientering om deres projekter samt inviterede indlæg om andres erfaring med at skrive store grammatikker (Stig Johansson fra Oslo og Ulf Teleman fra Lund). Endvidere har gruppen påtaget sig redigeringsarbejdet i forbindelse med en fællespublikation fra projekterne der dels kan tjene som afrapportering til SHF dels formidle information af projekterne ud til de faglige miljøer.

Engelskgruppen har arrangeret et fagligt symposium om grammatikalisering (Handelshøjskolen i København, 17. september) med indlæg fra Frank Palmer (England), Herman Wekker (Holland) samt gruppens to egne medlemmer.

Hvad angår de i ansøgningen nævnte rejseaktiviteter, er der planlagt et ophold for Niels Davidsen-Nielsen på Corpus Christi College (Cambridge) fra oktober 1993 til april 1994 samt et ophold for Carl Bache på The National Center for English Language Teaching and Research på

Macquarie University, Sydney, fra december 1993 til marts 1994. I november 1993 planlægges et arbejds møde i Cambridge.

2. Arbejdsplan for næste år

Da projektet forløber planmæssigt er der ingen ændringer i det allerede udmeldte.

3. Totalbudget for næste samt efterfølgende år

Der er ingen ændringer i forhold til det allerede indgivne og af Odense Universitet godkendte budget for hele projektperioden.

Fransk

Det franske sprog. Et grammatisk referenceværk.

Deltagere: Michael Herslund (projektleder), HHK
Hanne Korzen, HHK
Henning Nølke, HHÅ
Finn Sørensen, HHK

Projektstart: 1. marts 1993

PROJEKTBEKRIVELSE

1. Indledning

Fransk er et af de vigtigste og samtidig et af de bedst beskrevne europæiske sprog. Ikke mindst i Skandinavien, og herunder specielt i Danmark, er der en lang og stærk tradition for lingvistiske beskrivelser af fransk, og der er blevet produceret en mængde arbejder, spændende fra store omfattende beskrivelser som Sandfeld 1928-1943 og kulminerende med udgivelsen af Togeby 1982-1985, til monografier og artikler om specielle områder. Der foreligger således store mængder data og de mest forskelligartede tilgange til klassifikation og beskrivelse af disse data. Med den rivende udvikling sprogvidenskaben har været ude for siden de sene 1950'ere er der også, på globalt plan, blevet produceret et væld af beskrivelser af delproblemer inden for den franske grammatik. Omfanget af publikationer om fransk sprog er i virkeligheden så stort, at ingen enkeltperson kan have overblik over det. Alene dette faktum kan motivere, at en gruppe forskere forsøger at samle og syntetisere alle disse data og teoretiske forslag. Men der er yderligere grunde til, at man begynder at nytænke den franske grammatik og at samle trådene på nye måder.

Disse grunde er først og fremmest:

- den voksende forståelse for det tætte samspil mellem leksikon og grammatik, dvs. den rent leksikalske determinering af grammatiske strukturer og processer; her spiller et begreb som 'valens' naturligvis en hovedrolle, men også andre leksikalske strukturer, f.eks. i nominerne, er vigtige for grammatikken.
- det funktionalistiske synspunkt, at diskursen - eller teksten, som vi foretrækker at kalde det - indgår i et tæt samspil med de delvist leksikalsk determinerede grammatiske strukturer, idet valg af sådanne strukturer ofte er betinget af tekstuelle overvejelser.

Formålet med det præsenterede projekt er ikke at skabe en ny stor, traditionelt opbygget referencegrammatik over det franske sprog - dette marked er velforsynet, og man kan formodentlig ikke komme meget længere ad den vej, hvor det er ordklasserne, der styrer fremstillingen. Projektet ønsker derimod at være en nytænkning af fænomenet grammatik, netop som et sæt af regler for kombination af sproglige størrelser (leksemer og morfemer), som på én gang er betinget af leksikon og af tekst. Heraf følger også, at den påtænkte grammatik ikke kan følge den traditionelle opbygning efter ordklasser, men må gå nye veje. Den struktur, vi forestiller os, skitseres i det følgende; her skal blot knyttes nogle enkelte bemærkninger til det, vi har sagt ovenfor.

Idet vi fjerner os fra det traditionelle (semasiologiske) koncept, vil vi kunne give en dybdeborende behandling af fænomener, som enten ikke nævnes i traditionelle grammatikker, eller som man må sammenstykke af oplysninger hentet mange steder fra (f.eks. fra mange kapitler i samme grammatik). Der er imidlertid det problem ved en sådan sammenstyknings, at man som bruger af grammatikken først skal have tænkt diverse fænomener sammen; fremstillingen leder ikke til erkendelse af sammenhænge.

Det er naturligt i et projekt som det foreliggende at anlægge en kontrastiv, eller komparativ-typologisk synsvinkel (som vi foretrækker at kalde det). Også den tætte sammenhæng mellem leksikon og grammatik, som understreges hyppigere og hyppigere i moderne lingvistik, bør have en fremtrædende plads, da det ofte er leksikalske data, der sætter komparativ-typologiske fænomener i relief. Og netop denne erkendelse kan hjælpe den komparativ-typologiske analyse ud af det temmelig sterile dødvande, mange kontrastive beskrivelser befinder sig i. Det er nemlig ikke nok at konstatere grammatiske forskelle mellem to sprog, man må også forsøge at forklare dem, og netop de leksikalske strukturer kan ofte give nøglen til en forståelse eller i det mindste motivere de strukturelle forskelle, der kan konstateres. Det

gælder altså om at udforske og isolere de leksikalske egenskaber, som kan forklare de grammatiske fænomener, der adskiller fransk og dansk, om at forsøge at forstå, i hvor høj grad typologiske forskelle kan afledes af grundlæggende forskelle i de leksikalske strukturer. Når man kigger nærmere efter, opdager man faktisk, at der findes helt fundamentale forskelle mellem dansk og fransk i de to leksikalske hovedklasser, nominer og verber. Disse forskelle har vel længe været erkendt, men de grammatiske konsekvenser heraf er aldrig blevet udforsket og systematiseret i nogen større sammenhæng.

Et eksempel på sådanne fænomener, som ingen eksisterende grammatikker - franske eller udenlandske - såvidt vi ved, har sat i forbindelse med hinanden, er de franske substantivers natur: der er en oplagt sammenhæng mellem de franske substantivers ret konkrete natur (der er f.eks. ikke et leksem, der svarer til dansk *musling*; man må specificere, om det drejer sig om *blåmusling*, *kammusling*, *hjertermusling*, etc.), det forhold at alle franske substantiver har numerusbøjning (i modsætning til dansk, hvor ikke-tællelige og abstrakter ingen pluralisform har) og eksistensen af den såkaldte delingsartikel. Samspillet mellem disse tre fænomener giver anledning til en mere indgående forståelse af det franske sprog og en mere "spændende" grammatisk beskrivelse, end hvad man normalt finder i referencegrammatikkerne. I modsætning til nominerne er de franske verber (og præpositioner) ofte mere abstrakte end de tilsvarende danske leksemer. Hvor fransk f.eks. har leksemer for bevægelse med angivelse af retning, men ikke art, f.eks. *entrer - sortir*, må danske leksemer nødvendigvis angive bevægelsens art og, fakultativt, retningen, f.eks. *gå, løbe, køre, ride ... + ind/ud*. Også denne forskel har en række grammatiske konsekvenser af betydning for forståelsen af transitivitet og sætningsopbygning i de to sprog.

Implicit i disse eksempler ligger også, at en komparativ-typologisk tilgang af mere eksplicit art end hidtil forsøgt vil kunne give interessante og måske endda overraskende resultater.

2. Grammatisk fremstilling på dansk: motivering

En stor, samlet grammatisk beskrivelse af fransk på dansk motiveres af to hensyn.

Det publikum, vi henvender os til, er først og fremmest specialister i fransk (forskere og undervisere på højt niveau) samt specialister i andre sprog (nyere lingvistiske teorier appliceret på og illustreret ved fransk for lingvister i vid forstand, som ikke nødvendigvis er hjemme i fransk), men i mindre grad avancerede studerende. Store referencegrammatikker findes som sagt allerede og viderekomne studerende kan benytte de franske fremstillinger, man finder hos Grevisse 1991 og Togeby 1982-1985.

Ved at skrive fremstillingen på dansk, er det naturligt at eksplicitere det komparativt-typologiske perspektiv, hvorved man på udvalgte områder kan lægge stor vægt på sammenligningen af dansk og fransk.

3. Arbejdets opbygning

Der tilstræbes ikke en komplet beskrivelse af fransk, et ideal, man formodentlig aldrig ville kunne opnå alligevel. Derimod en dybdeborende behandling af udvalgte, centrale emner. Idet vi tager vores udgangspunkt i den traditionelle grammatiske mindsteenhed, sætningen eller ytringen, vil den overordnede struktur komme til at se ud som følger, fordelt på mere **leksikalsk** (sprogbygning) og mere **tekstuel** orienterede fænomener (sprogbrug), som omtalt i indledningen:

1. Sprogbygning:

V: valens, tempus-aspekt

N: nominale kategorier (tællelighed, etc.)

V og N: afledning (nominal valens, etc.)

Syntagmestruktur og ledstilling

(...)

2. Sprogbrug:

Informationsstruktur

Talehandlinger

Reference

Modalitet

(...)

Den overordnede struktur i fremstillingen vil være en onomasiologisk ordning, hvor forskellige moduler behandler de udvalgte emner som **valens**, **reference**, **talehandling**, **modalitet**, i modsætning til en traditionel semasiologisk tilgang, hvor det er de grammatiske kategorier - *numerus*, *tempus*, *modus*, f.eks. - der styrer strukturen. Ved et modul forstår vi en delteori, der omhandler et nærmere specificeret delkompleks af sproget (cf. Nølke 1993). Dette betyder blandt andet, at fænomener som ledstilling, diatese og bestemthed vil optræde sammen i et kapitel om informationsstruktur, mens diatese sammen med andre fænomener bliver grundlæggende behandlet i kapitlet om valens, bestemthed sammen med andre fænomener i kapitlet om reference, etc.; omvendt vil et begreb som modalitet være relevant for behandlingen af diatese, bestemthed, *modus*, etc. Og så fremdeles. Mange fænomener i fransk er så velbeskrevne, at der næppe er nogen grund til at gentage, hvad man kan finde i de bedste monografier (*modus*, f.eks. Nordahl 1969, Boysen 1972); undtagen hvor vi synes, vi kan kaste nyt lys over fænomenerne, lægger vi altså ikke op til en omfattende beskrivelse af de grammatiske kategorier. Fokus vil i stedet være på de grammatiske kategoriers samspil i sproget /teksten, udtrykt ved det, vi uformelt har omtalt som moduler. Som eksempler på sådanne moduler kan nævnes **valens**, **ledstilling** og **informationsstruktur**.

3.1 Valens og grammatiske relationer

Valensmodulet behandler sammenhængen mellem verbers leksikalske opbygning - deres valensskemaer - og den grammatiske ud-møntning heraf i transitive og intransitive sætninger; under dette modul behandles også de systematiske ændringer i valensen, såsom diatese og kausativkonstruktioner.

Opfattelsen af **valens** og de dertil hørende **grammatiske relationer** (subjekt, objekt, adjekt (tidligere kaldet 'indirekte objekt')) er central for det foreslåede projekt. Et kernemodul i projektet er den valens-opfattelse, som foreligger beskrevet i adskillige arbejder. I Herslund og Sørensen 1985, 1987, 1993 opereres der med 4 klasser af primære sætningsled. Denne klassifikation er baseret på, at et led kan være bundet til verbalet eller ikke og på, at det kan fungere som argument eller modifikator, dvs. man får følgende klasser:

Binding Funktion	+ bundet	- bundet
+ arg - mod	VL	FT
- arg + mod	BM	FM

Fig. 1

VL = Valensled

FT = Frie tilføjelser

BM = Bundne modifikatorer

FM = Frie modifikatorer

Ifølge denne opfattelse er subjekter, objekter og adjekter de egentlige valensled der indgår i opbygningen af en sætning. Som bundne led er deres tilstedeværelse i en sætning dikteret af hovedverbalet, og de er argumenter i den forstand, at de udfylder en plads der skabes af verbet. Frie tilføjelser er led hvis tilstedeværelse ikke dikteres af verbalet og som derfor kan forekomme i stort set alle sætningstyper. Det gælder typisk sådanne led som sceniske tids- og stedsangivelser.

Bundne modifikatorer er den del af traditionens adverbialer som dikteres af verbalets semantik og som samtidig modificerer denne i en eller anden forstand. Et typisk eksempel er *bien* i eksemplet *Jean se comporte bien*, hvor *bien* ikke via verbalet relateres til subjektet på samme måde som det sker i intransitive adjekt konstruktioner, men blot modificerer eller karakteriserer verbalbetydningen ud over det der ligger i selve verbet. På tilsvarende vis er frie modifikatorer led, der modificerer verbalet eller måske andre led i sætningen uden at være dikteret på nogen måde af andre led. Det gælder f.eks. den modaliserende anvendelse af *peut-être* i *Jean est peut-être malade* og mådesudtrykket *vite* i *Jean court vite*.

3.2 Ledstilling

Ledstilling udfylder generelt især følgende funktioner:

1. At angive grammatiske relationer:

Det er alene ledstillingen der angiver, at de understregede nominer har forskellige ledfunktioner i a. og b.:

- a. *Pierre a frappé Jean.*
- b. *Jean a frappé Pierre.*

2. At angive illokutionær værdi:

Det er alene ledstillingen der afgør, at følgende konstruktioner udtrykker forskellige sproghandlingstyper:

- a. *Pierre est parti.* (Assertion)

Il est parti.

b. Pierre est-il parti? (Spørgsmål)

Est-il parti?

Når ledstillingen angiver grammatiske relationer eller illokutionær værdi, må den siges at være bestemt af sætningsinterne faktorer.

3. At strukturere meddelelsen

Det understregede tidsadverbial fungerer rematisk i følgende a. eksempel, hvorimod det fungerer tematisk i b. eksemplet:

a. Pierre est parti *hier*.

b. *Hier*, Pierre est parti.

De to konstruktioner har samme sandhedsbetingelser, men passer ind i forskellig sammenhæng. Konteksten har altså en afgørende betydning for valget mellem a. og b. i dette tilfælde.

Ledstillingens hovedfunktioner kan opsummeres i følgende figur:

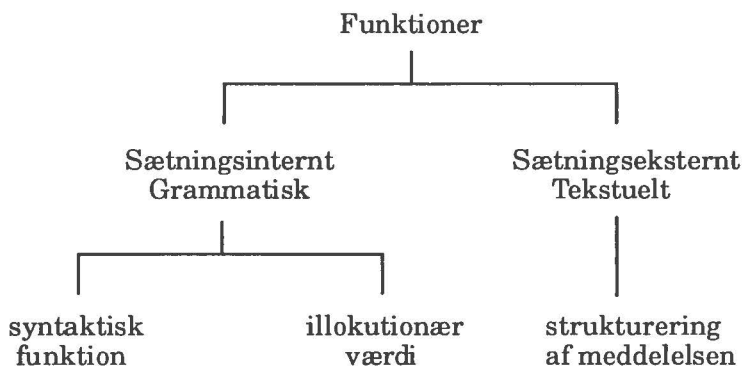

Fig. 2

Ledstillingen kan påvirkes af de fleste (andre) moduler, og der må være en stadig vekselvirkning mellem ledstillingsafsnittet og den generelle teori om moduler.

Alle faktorer er imidlertid ikke lige "stærke". De syntaktiske regler vil generelt have forrang frem for de andre, tekstuelle, sådan at forstå, at disse kun kan træde i kraft, hvis de syntaktiske regler er overholdt. Inden for selve de syntaktiske regler må der igen skelnes mellem de generelle og de specifikke, der kun vedrører enkelte leksikalske størrelser (for eksempel visse bundne pronominer).

Fransk er i Greenbergs forstand et SVO-sprog, det vil sige et sprog, hvor rækkefølgen subjekt + verbal er den umarkerede. Rækkefølgen verbal + subjekt, som normalt betegnes som omvendt ordstilling eller inversion, bruges til forskellige specielle formål, så som spørgsmålsdannelse eller rematisering.

Men fransk indtager også en særstilling blandt de europæiske sprog ved at have to former for subjekt: de bundne og de ubundne, som følger helt forskellige regler. Derfor er inversions-mekanismerne specielt komplicerede på dette sprog, og de traditionelle grammatiske beskrivelser af fænomenet virker usystematiske og vanskelige at få overblik over.

Med udgangspunkt i Korzen 1985 og 1987, hvor der skelnes skarpt mellem generelle principper og specifikke regler, der gælder for enkelte leksikalske størrelser, vil vi foreslå en overskuelig opstilling af de forskellige konstruktionstyper, idet vi særligt vil lægge vægt på at opstille præcise regler for det ubundne, inverterede subjekts placering, et problem, der slet ikke tages højde for i de traditionelle beskrivelser.

I de traditionelle grammatiske fremstillinger anser man sætningsadverbialernes stilling for at være meget "fri" (cf. Blinkenberg 1928:230, der siger om disse adverbialer, at de: "se placent librement en tête, à la fin, ou à l'intérieur de la phrase"). Med udgangspunkt i Nølke 1988 vil vi imidlertid vise, at dette er skævt af flere grunde. For det første blander traditionen begreberne sammen ved ikke at skelne mellem de positioner, hvor adverbialet er intonationsmæssigt inte-

greret i sætningen og de positioner, hvor dette ikke er tilfældet. Og for det andet har man ikke taget hensyn til de betydningsforskelle, der opnås ved at flytte adverbialerne.

3.3 Informationsstruktur

Ved informationsstruktur forstår vi den udformning, taleren giver en ytring gennem fænomener som tema-rema, fokalisering, præsupposition og assertion. En af sprogets grundlæggende funktioner er at *kommunikere information*. Information kan kommunikeres på mange forskellige måder. Den kan være hævdet ny eller forudsat kendt, den kan være mere eller mindre eksplicit eller implicit, og nogle gange eksisterer den måske kun i modtagers fortolkning. Den information modtager får ud af en tekst afhænger således i vid udstrækning af tekstens ikkesproglige omgivelser, herunder ikke mindst modtagers egen viden og forventninger. Ikke desto mindre råder afsender over en række forskellige virkemidler til at strukturere og præsentere den information han ønsker at kommunikere. Vi vil her nævne nogle af de grammatiske mekanismer der strukturerer informationen på sætningsniveau.

En ytring vil typisk indeholde et **tema** defineret som det den handler om og et **rema** defineret som det, den udsiger om tema. Denne binære struktur er markeret på sætningsniveau. Hovedreglen er, at sætningens første konstituent udgør tema og resten rema. Men der findes også en række *tematiserings-* og *rematiseringsmekanismer*, der fører til *specialiserede tema-remastrukturer*.

En række sproglige størrelser markerer **præsupposition**, som også er et centralt begreb for forståelsen af informationsstrukturen. Nogle af de vigtigste er følgende:

- bestemt form af et nominalsyntaxme på subjektsplads, eller i hævdelser på enhver plads, præsupponerer eksistens. Herunder

kommer f.eks. possessiver, attributiver, determinative relativ-sætninger (der også præsupponerer eget indhold). Nominaliseringer kommer på denne måde til at præsupponere et "verbalt indhold".

- faseverber (f.eks. *cesser, commencer, rester*) og adverbialer som *déjà, encore, ...*
- visse bisætningstyper : determinative relativsætninger, pronomielle bisætninger, visse adverbelle bisætninger (f.eks. *quand*-sætninger).

Under ytringsprocessen fokaliseres en eller flere (del)streng(e) af ytringen. Denne/disse (del)streng(e) kaldes ytringens **fokus/foki**. Fokus kommunikerer ytringens væsentligste nye information. Der skelnes mellem simpelt fokus og specialiseret fokus. Den syntaktiske struktur genererer et *fokusdomæne*, inden for hvilket en simpel fokalisering vil finde sted under ytringen. Dertil råder sproget over en række *fokalisatorer*, der markerer specialiseret fokus og endelig kan akcentuering anvendes til alene at markere særlige former for fokus (kontrast, metalingvistisk o.lign.).

4. Opsummering

Det præsenterede projekt opfatter grammatikken som en samling moduler, der forbinder de leksikalsk givne størrelser til sætninger, der realiseres som ytringer i tekstsammenhænge. Denne centrale funktion - grammatikken mellem leksikon og tekst - fremstilles i følgende oversigt:

GRAMMATIK			
Leksikon	Sprogbygningsmoduler: Valens: ledfunktioner diatese kausativ ... Konsistens: tællelighed homogenitet ... Determination: bestemthed generiskhed ... Syntagme-strukturer: ledstilling 	Sprogbrugsmoduler: Informationsstruktur: tema-rema fokalisering ... Modalitet: logisk pragmatisk ... Reference: deiksis tid/sted ... Kohæsion: anaforicitet konneksion 	Tekst

Fig. 3

Denne opstilling giver nogle hovedtræk af de grundlæggende principper, der styrer fremstillingen, men naturligvis ikke et overblik over det konkrete arbejdes struktur.

BIBLIOGRAFI

- Blinkenberg, Andreas (1928) *L'ordre des mots en français moderne*. Munksgaard, København.
- Boysen, Gerhard (1972) *Subjonctif et hiérarchie*. Odense University Press, Odense.
- Grevisse, Maurice (1991) *Le bon usage*. Duculot, Gembloux.
- Herslund, Michael og Finn Sørensen (1985) *De franske verber. En valensgrammatisk fremstilling. I. Verbernes syntaks*. Romansk Institut, Københavns Universitet (2. udgave, Samfundslitteratur, København 1990).
- Herslund, Michael og Finn Sørensen (1987) *De franske verber 2. En valensgrammatisk fremstilling II. Klassifikation*. Samfundslitteratur, København.
- Herslund, Michael og Finn Sørensen (1993) "Valence Theory. An Introduction to the Danish Project". In Herslund og Sørensen, udg.: *The Nordlex Project. Lexical Studies in the Scandinavian Languages*. **LAMBDA** 18.1-22.
- Korzen, Hanne (1985) *Pourquoi et l'inversion finale en français*. Etudes Romanes de l'Université de Copenhague 30. Munksgaard, København.
- Korzen, Hanne (1987) *Final inversion og elementærsætningens struktur*. ARK 38, Handelshøjskolen i København.
- Nordahl, Helge (1969) *Les systèmes du subjonctif corrélatif*. Universitetsforlaget, Oslo.
- Nølke, Henning (1988) "Où placer un adverbe de phrase? Et pourquoi?" In Herslund et alii, udg.: *Traditions et tendances nouvelles des études romanes au Danemark*, 131-141. Etudes Romanes de l'Université de Copenhague 31. Munksgaard, København.
- Nølke, Henning (1993) *Linguistique modulaire: de la forme au sens*. Handelshøjskolen i Aarhus.
- Sandfeld, Kr. (1928-1943) *Syntaxe du français contemporain I-III*. Champion, Paris - Droz, Genève.
- Togeby, Knud (1982-1985) *Grammaire française I-V*. Etudes Romanes de l'Université de Copenhague. Akademisk Forlag, København.

AFRAPPORTERING

Periode: 1. marts - 30. september 1993

Gruppen, der består af fire personer - Michael Herslund, Hanne Korzen, Finn Sørensen, HHK, og Henning Nølke, HHÅ, indledte det konkrete arbejde på projektet ved et internatmøde på Blommenslyst Kro, 24.-25. april 1993.

Da frikøb først iværksættes fra efterårssemestret 1993, har første del af arbejdet bestået i diskussion af de grundlæggende principper for arbejdet, herunder først og fremmest en afklaring af modultanken, og i en foreløbig oversigt over og fordeling af de enkelte områder, som vil udgøre arbejdets første fase. Disse områder er:

- leksikalsk typologi (Michael Herslund)
- ledstruktur (Michael Herslund og Finn Sørensen)
- ledstilling (Hanne Korzen og Henning Nølke)
- informationsstruktur (Henning Nølke)
- modalitet (Finn Sørensen)

Arbejdet er således sat i gang. Der foreligger allerede udkast til delkapitler (om leksikalsk typologi og om transitivitet), som p.t. diskuteres i gruppen, og der vil inden længe foreligge mere gennemarbejdede kapitler om nogle af de omtalte emner.

Arbejdsplan for næste år

Da projektet forløber planmæssigt er der ingen ændringer i det allerede udmeldte.

Totalbudget for næste samt efterfølgende år

Der er ingen ændringer i forhold til det allerede indgivne og godkendte budget for hele projektperioden.

Italiensk

Italiensk sprogbrug.

Et referenceværk for danske specialister i italiensk sprog

Deltagere: Gunver Skytte (projektleder), KU
 Bente Lihn Jensen, HHK
 Iørn Korzen, HHK

Projektstart: 1. september 1993

PROJEKTBESKRIVELSE

I juni måned 1993 besluttede SHF at støtte projektet med en rammebevilling på ca. 1,5 mill. kr. i perioden 1993-98, med projektstart den 1. september 1993. Da projektet således ikke er påbegyndt i skrivende stund, vil den følgende fremstilling blot forme sig som en kort præsentation af projektet.

De tre projektdeltagere er alle lærere i italiensk sprog, Bente Lihn Jensen og Iørn Korzen ved Handelshøjskolen i København, Gunver Skytte ved Romansk Institut, Københavns Universitet (værtsinstitution for projektet), og har alle tre mangeårig undervisnings- og forskningserfaring inden for italiensk lingvistik.

Emnevalget er foretaget på baggrund af overvejelser vedrørende de behov, der er i Danmark for kendskab til italiensk sprogbrug, sammenholdt med foreliggende beskrivelser. Desuden har vi naturligvis også taget projektdeltagernes aktuelle forskningsinteresser og -områder i betragtning for at optimalisere indsatsen, ligesom vi har rettet opmærksomheden mod områder, der i de senere år er blevet beskrevet af italienske lingvister, men som endnu ikke er formidlet til et dansk publikum ud fra en kontrastiv synsvinkel. Det drejer sig især om en række interessante forskningsresultater inden for semantisk og pragmatisk sprogbeskrivelse af italiensk.

I 1990 udkom Svend Bach og Jørgen Schmitt Jensen, *Større italiensk grammatik* (759 pp.), hvori der gives en omhyggelig og detaljeret beskrivelse af italiensk morfologi og syntaks. Det er den første større fremstilling af italiensk grammatik på dansk, og man råder hermed over en særdeles fyldestgørende fremstilling af italiensk morfologi og syntaks for et dansk publikum.

Inden for især pragmatisk og semantisk sprogforskning er der derimod adskillige områder, der fortjener at blive belyst med henblik på at styrke tilegnelse af italiensk sprogbrug set fra et dansk

synspunkt. Med henblik på det reelle behov kan man se på, hvilke former for kontakt der er de mest fremtrædende mellem det danske og det italienske samfund. Eksempelvis kan nævnes følgende områder: politik; jura; teknik; økonomi, erhverv samt bankvæsen; sundhedssektoren; undervisningssektoren; nyhedsformidling; TV-reportage; tekstning af film og video; kunst; arkitektur; design; formidling af italiensk kultur i form af oversættelse af sagprosa og skønlitteratur, skuespil og opera. Det er områder med indbyrdes vidt forskellig sprogbrug, f.eks. m.h.t. informationsstruktur, registervalg, syntaks, leksikon m.m. Hertil kommer, at der langt fra altid er ækvivalens m.h.t. tekstspekifikke træk på hhv. dansk og italiensk. Et meget oplagt eksempel er juridiske tekster på de to sprog. Men også inden for andre tekstarter som f.eks. nyhedsformidling i aviser eller i TV kan der iagttages forskelle.

Vi har hver for sig arbejdet med oversættelse i undervisningen på forskellig måde (bl.a. oversættelsesteori og oversættelseskritik), og har derigennem skaffet os et godt kendskab til disse divergenser. Vi har også erfaring for, at en oversættelse, der virker "vellykket", meget ofte er baseret på, at oversætteren har sans for disse forskelle. Meget ofte kritiseres oversætteren udelukkende for detailfejl, som en forkert oversat glose. Den slags fejl er imidlertid normalt ikke så afgørende for oversættelsens kvalitet, som fornemmelsen for de tekstspekifikke træk. Lignende iagttagelser gælder for mundtlig eller skriftlig kommunikation i det hele taget.

Hele dette område, der repræsenterer en problematik, som man under ét kunne kalde **tekstækvivalens**, har imidlertid ikke været genstand for en omfattende generel kontrastiv forskning (italiensk - dansk bidirektionalt), der anskuer sproglige fænomener i et pragmatisk og tekstlingvistisk perspektiv (som et eksempel på en glimrende videnskabelig undersøgelse af et afgrænset område, skal nævnes cand. mag. Hanne Jansens specieleafhandling, der behandler abstraktionsgraden i sagprosa-tekster på dansk og italiensk: dette arbejde demonstrerer overbevisende det frugtbare ved en sådan

indfaldsvinkel). - I videre perspektiv er der behov for en forskning, som ud over at bringe information til sprogbrugere, danner basis for nytænkning inden for sprogundervisningen (specielt tænkes på en revurdering af grammatikbegrebet og grammatikkens placering i undervisningen, samt en fornyelse af undervisningen i aktiv sprogfærdighed, mundtligt og skriftligt).

Det referenceværk, som vi stiler imod at udarbejde, skal for det første omfatte en generel redegørelse for tekstækvivalens kontrastivt dansk - italiensk **Tekstarter og sprogvariation**: en række udvalgte tekstarter, omfattende både skrift- og talesprogtekster karakteriseres kontrastivt m.h.t. ligheder og forskelle i opbygning af informationsstruktur, registervalg, syntaks, leksikon mm. For det andet er det hensigten at give en mere detaljeret beskrivelse af en række udvalgte delområder: **Reference og andre sproglige relationer, Modalitet og Konnexion**. Disse delområder gøres til genstand for en generel metodisk-teoretisk tilgang, idet der er tale om områder, hvor den foreliggende almenlingvistiske forskning, er præget af store divergencer m.h.t. det anvendte begrebsapparat og m.h.t. kategoriseringsproblematikken, og på grundlag heraf beskrives fænomenerne i kontrastivt perspektiv generelt og teksts specifikt.

Under hensyntagen til vores varierende tidsmæssige engagement i projektet, har vi fordelt ansvaret for de enkelte afsnit således, at alle tre deltagere bidrager til hovedafsnittet om **Tekstarter og sprogvariation**, idet Gunver Skytte som projektleder og som den, der har den største andel af frikøb, har hovedansvaret. De øvrige tre områder er fordelt på de enkelte deltagere således: Iørn Korzen: **Reference og andre sproglige relationer**, Bente Lihn Jensen: **Modalitet**, Gunver Skytte: **Konnexion**.

Afhængigt af hvorledes projektet skrider frem, overvejer vi eventuelt at inddrage andre områder, som til dels er beslægtede med de her nævnte, og som vi skønner, det er formålstjenligt at underkaste en nærmere undersøgelse, f.eks. en uddybning af tema-remastrukturen

på dansk og italiensk, af temporalitet og aspektualitet, samt af nominalsyntagmets hypotaktiske opbygning, herunder verbalsubstantivers valens.

Vi skal i det følgende kort skitsere de problemstillinger, som arbejdet med de enkelte afsnit indledningsvis giver anledning til:

Tekstarter og sprogvariation:

Indkredsning og udvælgelse af de tekstarter (i både skrift- og talesprog), der er repræsentative i forhold til de faktiske behov for sproglig kommunikation mellem Danmark og Italien. Indsamling af egnet materiale. Metodiske overvejelser m.h.t. kriterier for sproglig karakteristik enkeltsprogligt og kontrastivt. En spændende inspirationskilde for en sådan kontrastiv undersøgelse foreligger f.eks. i Peter Koch / Wulf Oesterreicher, *Gesprochene Sprache in der Romania: Französisch, Italienisch, Spanisch*, Tübingen, 1990.

Reference og andre sproglige relationer:

Referenceproblematikken kan groft sagt inddeles i to aspekter: relationerne mellem sproget og verden og relationerne mellem de forskellige sproglige udtryk. De to aspekter er i høj grad interaktive. Undersøgelsen heraf (som grundet andre forskningsopgaver først påbegyndes i efteråret 1995) vil koncentrere sig om nominer og nominalsyntagmer og indledningsvis skitsere de forskellige "niveauer" i den semantiske analyse: lekset og dets denotation (de leksikalske træk, "intensionen", som er afgørende for "ekstensionen"), nominalsyntagmets potentielle betydningsmuligheder af begreb, kategori og afgrænset størrelse og endelig nominalsyntagmets konkrete reference i en givet sammenhæng, læsningen af en specifik vs. non specifik betydning, og hvis non specifik: betydning af begreb/kategori vs. betydning af afgrænsede størrelser.

En definit NP's betydning er helt afhængig af fortolkningen af determinantens relatering, dvs. tekstintern (anaforisk/kataforisk) vs. tekstekstern (deiktisk/generisk) henvisning. Den bestemte artikel opfattes således, parallelt med en række pronominer, som et rent henvisende tegn, og undersøgelsen ønsker bl.a. at indkredse det komplicerede forhold mellem anaforiske NP og tekstuniverset.

Særlig interessant i en kontrastiv undersøgelse dansk - italiensk er brugen af NP med betydning af kategori, dvs. dels de generiske strukturer: "en kat/katten/katte er klog(e)", dels udtryk med incorporerede NP af typen "at købe bil", "at have kat", "at skifte skjorte" o.l., hvor artikelbrugen varierer meget mellem de to sprog.

Modalitet:

Termen 'modalitet' anvendes her i bredere forstand end normalt idet holdningsbegrebet er udvidet til også at omfatte den synsvinkel (personlig vs. upersonlig) afsender anlægger i forhold til en given situation samt afsenders attitude (bl.a. formel vs. mindre formel/familiær) i forhold til modtager.

Undersøgelsen vil primært omfatte pragmatisk-semantiske aspekter som sproghandling, afsenders holdning til det propositionelle indhold (dels m.h.t. faktualitet, dels m.h.t. den ovenfor nævnte synsvinkel), samt afsender-modtagerforholdet i en given situation. Disse aspekter afspejler sig på forskellig vis i teksten, dels implicit dels eksplicit: i sidste tilfælde bl.a. i tempus-modusbrugen (med 'modus' menes såvel syntetisk som analytisk modus), i brug af modaladverbialer, i sætningstype, samt i diatese-brug.

Set i kontrastivt perspektiv er området karakteriseret ved markante og nuancerede manifestationsforskelle, primært inden for tempus-modus brug (italiensk har langt flere syntetiske former end dansk,

samtidig med at brugen af modalverber i visse tekstarter vinder mere og mere terræn). Dette nødvendiggør udarbejdelsen af et beskrivelsesapparat der passer på begge sprog.

Konnexion:

Termen konnexion er her anvendt i den betydning, som tekstlingvistikken tillægger den, nemlig som angivelse af den pragmatisk/semantiske/logiske relation, der består mellem sætninger og større tekstafsnit, og som kan udtrykkes eksplicit ved *konnektorer* (som f.eks. konjunktioner, adverbier, adverbielle udtryk mm., og for talesprogets vedkommende også ved parallelsprog) eller implicit. Valg mellem eksplicit og implicit konnexion såvel som valg mellem ensbetydende konnektorer er i høj grad betinget af tekststart. I kontrastivt perspektiv er det interessant at iagttage, at der kan være udprægede forskelle i valget af konnektorer ved identiske tekstarter. - Den teoretisk-kritiske tilgang til kategoriseringsproblematikken (kriterier for kategorisering og terminologi varierer stærkt mellem forskellige forskningsmiljøer og -skoler) er ubetinget nødvendig med henblik på en hensigtsmæssig behandling af emnet i kontrastivt perspektiv. - Der foreligger en del interessante og spændende forskningsresultater vedrørende konnexion i italiensk, mens der for dansk næppe findes tilsvarende omfattende studier. En del af forskningen vil omfatte etablering af et korpus vedr. dansk. - Et nyere arbejde, som er meget inspirerende for denne del af projektet, er Vincenzo Lo Cascios afhandling om argumentativ konnexion: *Grammatica dell'argomentare*, Firenze, 1991, som også indeholder interessante iagttagelser m.h.t. træk, der er specifikke for italienske argumentative tekster i forhold til samme teksttype på andre sprog.

Vi planlægger en afsluttende publikation, der fremlægger de samlede resultater af vores forskningsindsats, skrevet på dansk for

danske og skandinaviske specialister inden for fagområdet italiensk sprog, samt for danske og skandinaviske sprogforskere, der beskæftiger sig med andre sprogområder, men som kan have interesse i at konsultere en fremstilling af den planlagte art.

Desuden planlægger vi en række delpublikationer (artikler og kongresindlæg) på italiensk (alternativt fransk eller engelsk) vedr. de forskningsresultater, som vi har behov for at diskutere med et internationalt specialistpublikum, og som vi omvendt skønner kan være af interesse fagligt for forskerkolleger. - Vi er endvidere interesseret i at indlede en dialog med den ovenfor nævnte målgruppe ved løbende at diskutere vores projekt med andre med henblik på at sikre en bred anvendelighed af det endelige resultat.

Russisk

Russisk grammatik

Deltagere: Jens Nørgård-Sørensen (projektleder), KU
Per Durst-Andersen, HHK

Projektstart: 1. marts 1993

PROJEKTBEKRIVELSE

Almen baggrund

I dette århundrede har det russiske sprog haft en særlig plads inden for såvel den gamle som den nyere strukturelle lingvistik. Dette skyldes for det første, at mange af de førende strukturalister i Europa i 30'erne og 40'erne enten var emigreret fra Rusland eller havde russisk som deres speciale (Roman Jakobson, Isačenko, Karcevski, Mazon m.fl.) og for det andet at materiale fra det russiske sprog har ligget til grund for mange af de nyere delteorier inden for lingvistikken (fx kasus (Jakobson), fonologi (Halle), aspekt (Comrie, Timberlake, Dahl), tempus (Comrie), aktionsarter (Janda), tekstlingvistik (Nichols), psykolingvistik (Slobin) m.fl. Det russiske sprogs forskellige kategorier og planer har med andre ord været underkastet forskelligartede gammelstrukturalistiske og nystrukturalistiske analysemetoder og det datamateriale, der har hobet sig op, er stort og mangefaceteret. Det sidste skyldes ikke mindst russiske lingvisters systematiske arbejde med at få kortlagt det russiske sprog i alle dets manifestationsformer (det talte sprog, det skrevne sprog, dialekter, sociolekter, stile, genre, jargon m.fl.) og beskrevet principperne og reglerne inden for norm og usus. Hertil kommer et utroligt stort antal af ordbøger over specialdele inden for russisk, fx Zolotova's syntaktiske ordbog, Tichonov's orddannelsesordbog, Kuznecova og Efremova's morfemordbog, Rozental's trykordbog, Russisk tekstkorpus fra Uppsala Universitet, m.v. - alle sammen uundværlige basismaterialer.

Den store mængde af basismaterialer og videnskabelige beskrivelser af det russiske sprogs enkelte bestanddele står i skarp kontrast til det ringe antal af videnskabelige grammatikker, der er tilgængelig på russisk, engelsk, tysk og dansk. Af russisksprogede grammatikker findes den russiske akademigrammatik fra 1980 og den tjekkiske akademigrammatik fra 1977, samt en kort referencegrammatik fra

1989, af engelsksprogede faktisk kun Borrás & Christian's reference-grammatik fra 1971 og Wade's nye grammatik fra 1992, af tysksprogede Isačenko's grammatik fra 1960 og Gabka's grammatik fra 1975, og endelig Terje Mathiassen's "Russisk grammatikk" udkommet i 1989, der er skrevet på norsk og derfor er umiddelbart tilgængelig for danskere. Af egentlig dansksprogede grammatikker beregnet for russiskstuderende findes der Hans Chr. Sørensen's "Russisk grammatik" (1966), Gunnar Svanes "Grundbog i russisk grammatik" (1963), Bach Nielsens "Russisk grundgrammatik" (1976) og Annie Christensen's "Russisk grammatik" (1992), men alle disse er i mere eller mindre grad praktiske grammatikker, der henvender sig eksplicit til såvel nybegyndere som viderekomne. Alle de ovenfor nævnte lider af den mangel, at de ikke har taget hensyn til de senere årtiers forskning inden for semantik, syntaks og pragmatik - ikke blot de resultater, der er opnået inden for den almene lingvistik, men sandelig også inden for den russiske lingvistik. I grammatikkerne finder man helt traditionelle behandlinger af russisk morfologi og syntaks - beskrivelser, der kommer af resultater opnået fra 1930 til midten af 60'erne - og med udgangspunkt i skrevne data, der ofte går tilbage til forrige århundredes store russiske realister. Ingen af de eksisterende grammatikker har således taget skridtet væk fra den etablerede tradition, som naturligt nok tager sit udgangspunkt i det pågældende sprogområdes egen forsknings- og formidlingstradition, der i dette tilfælde indtil fornylig har været meget konservativ.

Ansøgernes personlige baggrund

De to ansøgere er begge opdraget i den særlige sovjetiske form for strukturalisme, men har begge i kraft af egne lærere, studieophold og forskningskontakter i ind- og udland fået del i den europæiske og amerikanske strukturalistiske tradition, samt kendskab til den allernyeste funktionelle lingvistik og kognitive lingvistik. Durst-Andersen 1992 og Nørgård-Sørensen 1992 er et udtryk for dette og er resultatet af flere års arbejde på at få etableret en helhedsteori, der

kan siges at indbefatte de forskellige traditioner og de allernyeste retninger - Durst-Andersen 1992 inden for sætningens og ytringens semantik og Nørgård-Sørensen 1992 inden for tekstens semantik og pragmatik. Begge er aktive inden for Lingvistikredsen og inden for den Funktionelle Grammatikkreds. Desuden er begge ansøgere erfarne undervisere i russisk grammatik på alle niveauer og er vant til at se russisk og dansk i kontrast - den ene har i flere år undervist i oversættelse fra dansk til russisk og omvendt og har endvidere beskæftiget sig med dansk semantik og syntaks, og den anden har i flere publikationer inddraget denne særlige synsmåde. Ansøgerne har derudover personlige forbindelser med flere af de udenlandske forskere, der er nævnt ovenfor og i bibliografien, og har kontakt til Institut for Russisk under det Russiske Akademi, Moskva's Lingvistiske Universitet og UCLA.

Generel projektbeskrivelse

Projektet vil tage sit udgangspunkt i de to ovennævnte afhandlinger med inddragelse af den viden, der findes i de eksisterende grammatikker, og under hensyntagen til de betydelige resultater, der er opnået inden for primært tekstlingvistik af såvel russister som af almene lingvister. Den kontrastive synsmåde vil ikke kun blive inddraget ved beskrivelsen af de enkelte kategorier, men allerede fra begyndelsen, idet russisk og dansk vil blive introduceret og beskrevet som to forskellige supertyper - dette er grunden til at russisk og dansk ikke har en eneste kategori til fælles, hvis vi ser bort fra numerus og person - og behandlet på en sådan måde, at læseren hele tiden fastholdes i dette grundsyn.

Projektets mål - en moderne diskursivt skreven grammatik, der også kan bruges som et opslagsværk - deler sig naturligt i to store delmål, der svarer til de to store grammatikdiscipliner morfologi og syntaks. Af forskellige teoretiske og praktiske årsager ønsker vi at dele hvert

af de to hovedområder op i to delområder, hvorved vi får fire delgrammatikker (med hver sin ansvarlige) svarende til fire bind:

A. Morfologi

1. Verbal morfologi og semantik (Durst-Andersen)
2. Nominal morfologi og semantik (Nørgård-Sørensen)

B. Syntaks

3. Den simple sætning - semantisk syntaks (Durst-Andersen)
4. Den komplekse sætning - pragmatisk syntaks (Nørgård-Sørensen)

Disse fire delgrammatikker vil blive gennemgået nedenfor under hver sin overskrift. Hver gennemgang vil være struktureret i en almen del, der giver de overordnede beskrivelsesprincipper, og en specifik del, der giver selve beskrivelsesforløbet. Det skal understreges, at formdannelsen - såvel flektion som derivation - vil blive beskrevet på morfofonologisk grundlag, således at vi hele tiden kan fastholde læseren i princippet om semiotisk teleologi - at der til et indhold svarer et udtryk og omvendt.

1. Verbal morfologi og semantik

I modsætning til alle øvrige grammatikker vil dette bind tage sit udgangspunkt i det russiske verbs leksikalske betydning. Det vil blive vist, hvordan det er muligt at beskrive det russiske og danske verballeksikon ved at bruge samme verbalmodeller og derigennem vise ikke blot forskelle i enkeltbetydninger, men også typeforskelle, der bl.a. udmønter sig i, at russisk bruger præfigering ved verbalderivation, hvorimod moderne dansk tenderer mod at bruge præpositioner til at lave såkaldte frasale verber (fx ende op) og udvidede konstruktioner med præpositionsobjekter (fx skrive noget - skrive på noget). Verberne vil blive delt i tre klasser: tilstandsverber, aktivitetsverber og handlingsverber, der senere viser sig at gruppere sig i to

store grupper kaldet ikke-handlingsverber (simple verber) og handlingsverber (komplekse verber). Dette svarer til en inddeling i hvad der er blevet kaldt aktionsartsverber og ren aspekt i russisk, idet handlingsverber har såvel en perfektiv som en imperfektiv form, medens ikke-handlingsverber har mange imperfektive og mange perfektive former udover den imperfektive basisform. De enkelte verbalmodeller, der hver især består af en grund-situationel struktur svarende til et billede og af en grund-propositionel struktur svarende til en ide, gør os i stand til at beskrive russisk aspekt som en propositionel-semantisk kategori, der opererer på grund-propositionerne, tempus som en referentiel-semantisk kategori, der opererer på grund-situationerne og modus som en kategori, der fortæller om der er en ligheds- eller ikke-lighedsrelation mellem det, der bliver udsagt, og det, der bliver refereret til. De tre kategorier, der således indgår i et hierarkisk forhold, kan alle indpasses i en perfektiv og imperfektiv udsagnsmodel, der parafraserer russiske ytringer til et simpelt meta-sprog, der nøjagtigt indeholder hvad der er udsagt. Dette gør det muligt at skelne mellem sætningens betydning og ytringens mening, og danner et udmærket grundlag for at finde ud af, hvor implikaturer kommer fra. Disse modeller bruges endvidere ved afledning af aletisk og deontisk modalitet - de eneste modaliteter, der spiller en rolle i det russiske sprog. Eksempelmaterialet vil blive taget fra moderne russisk talesprog - undtaget er der dog afsnittene om aspektens tekstfunktioner og om tempusskift i tekster. Eksemplerne vil tvinge læseren til snart at være i modtagerens rolle, hvor teksten afkodes, snart i afsenders rolle, hvor en intention indkodes, for at eksplicitere, at en grammatik skal bruges begge veje i kommunikationen - og således også skal kunne forklare såvel reception som produktion.

INDHOLDSOVERSIGT

Introduktion

Verbets essens

Basisformer og stammer
Uafledte og afledte verber
Formel klassifikation af russiske verber

Leksikalsk semantik

Image-idea pair
Klassifikation og typologisering
Benævnelse og nævnelse
Tilstandsverber
Aktivitetsverber
Handlingsverber
Handlingsverber vs ikke-handlingsverber

Det russiske og danske TAM-system

Definition af et TAM-system
Russisk som en særlig supertype
Dansk som en særlig supertype

Aspekt og aktionsarter

Definition af perfektivt og imperfektivt aspekt
Den perfekte udsagnsmodel
Den imperfektive udsagnsmodel
Aspekternes narrative funktioner
Afledning af perfekte handlingsverber (præfigering)
Afledning af imperfektive handlingsverber (suffigering)
Afledning af imperfektive basisverber til aktionsarter
Perfektive aktionsartsverber
Imperfektive aktionsartsverber

Tempus og temporalitet

Dannelse
Reference- og taleøjeblik
Aspektbrug i præsens og præteritum
Tempusskift i tekster
Tempusbrug i direkte og indirekte tale

Modus og modalitet

Dannelse
Imperativ, konjunktiv og indikativ

Aspektbrug i imperativ og konjunktiv
Direkte og indirekte sproghandlinger

Bevægelsesverber
Refleksive verber
Participier og adverbialparticipier

2. Nominal morfologi og semantik

Nominet kan betragtes ud fra to synspunkter: Fra et (bøjnings)morfologisk synspunkt omfatter nominet ordklasserne substantiver, adjektiver, pronominer og numeraler; fra et funktionelt synspunkt kan der alene skelnes mellem substantiviske, adjektiviske og adverbielle ordformer.

Det første synspunkt vil blive anlagt ved redegørelsen for nominets udtryksside, dets morfofonologi (Durst-Andersen 1983 og Popova 1987) - herunder de tildels ofte komplicerede accentforhold.

Det andet, funktionelle synspunkt vil blive anlagt ved redegørelsen for nominets grammatiske kategorier. Disses indholdsside må beskrives dels generelt, dels i relation til de enkelte ordklasser. Fremstillingen må lægge op til en afklaring af begrebet "grammatisk kategori" i lyset af, hvordan visse kategorier, f.eks. genus, manifesterer sig forskelligt ved substantiviske og adjektiviske ordformer.

Beskrivelsen af de grammatiske kategorier vil rumme en række specifikke problemer, ofte med relation til velafgrænsede leksikalske klasser. Disse problemer omfatter bl.a. sprogbrugen i situationer, hvor det er grammatisk korrekt og kommunikativt acceptabelt at anvende paradigmatiske modstillede former. Der lægges hermed op til en kontrastering af gældende sprognorm med faktisk sprogbrug inden for forskellige sprogbrugstyper, almensproglige og fagsproglige. De russiske forskningstraditioner inden for talesprogsforskning

og funktionel stilistik vil her kunne inddrages (Kožin 1987, Lapteva 1985, Šmelev 1989, Zemskaja 1968-82).

I den detaljerede beskrivelse af pronominer og numeraler vil der ligeledes blive behandlet en række spørgsmål, der er væsentlige i et kontrastivt perspektiv. De russiske pronominer er kendetegnet ved flere distinktioner af semantisk art, som er ukendte for en dansker, og som derfor kræver særlig opmærksomhed. Numeralerne rummer med de såkaldte kollektivtal en formkategori, som ikke findes i dansk. Derudover er denne ordklasse kendetegnet ved mange specifikke - og for en udlænding meget besværlige - forhold af både morfologisk og syntaktisk karakter.

Hovedtyper af derivation ved russiske nominer er kompositering og suffigering. I kontrastiv sammenhæng er det især væsentligt, at grænserne for kompositering i russisk er langt snævrere end i dansk. Herfor "kompenseres" der ved et særdeles produktivt system af adjektivderivation ved suffigering. Til et dansk substantivkompositum svarer så som hovedregel på russisk et substantiv med et afledt adjektiv som attribut. Disse såkaldt relative adjektiver dannes ved hjælp af et begrænset antal suffikser og vil derfor kunne søges elektronisk i tekstkorpora. Tilsvarende søgninger vil også kunne kaste lys over forholdene ved derivation af termer i forskellige typer fagsprog.

Beskrivelsen vil blive afsluttet med nominalsyntagmets syntaks, hvorefter grundlaget er etableret for fortsættelsen: Den simple sætnings syntaks.

INDHOLDSOVERSIGT

Indledning

Begrebet nomen

Nominale ordklasser: Definition og afgrænsning

Grammatiske kategorier

Det sproglige udtryk: Nominal morfofonologi

Substantiver

Adjektiver

Pronominer

Numerale

Ordformernes semantik: De grammatiske kategorier

Genus

Animatum/inanimatum

Numerus

Kasus

Komparation

Person

Derivation

Derivationstyper

Suffigering, præfigering og kompositering

Afledte substantiver

Afledte adjektiver

Afledte adverbier

Nominalsyntagmet

Indledning

Paratakse og hypotakse

Kongruens, rektion og adjunktion

Substantivet som nominalsyntagmets overled

Attribut

Adjektiv som attribut

Substantiv i oblik kasus som attribut

- uden præposition

- med præposition

Adverbium som attribut

Infinitiv som attribut

Adverbial som underled for attribut

3. Den simple sætning - semantisk syntaks

Det russiske sprogs særegne væsen kommer i særlig høj grad til udtryk i den simple sætnings syntaks, som da også volder udlændinge store problemer. Man konfronteres her med forskellige sætnings typer, der ofte kun kan oversættes til en og samme type på dansk, med sætninger, der ikke indeholder subjekt (såkaldte etleddede sætninger), og med sætninger, der hører til samme type, men hvor et skift fra en kasus til en anden, eller fra kongruens til manglende kongruens mellem subjekt og verbal skaber et vigtigt skift i betydning, der determinerer den efterfølgende tekst. I modsætning til eksisterende syntaktiske beskrivelser vil denne fremstilling forsøge at se den russiske syntaks i lyset af leksikalsk semantik og aspekt. Man kan grovt sagt sige, at hvor verbets leksikalske tilhørsforhold og aspekt i kombination fortæller hvilken situation, der refereres til, så fortæller den russiske syntaks - med kasus som det bærende udtryk - hvordan den refererede situation er struktureret internt. Denne funktion findes ikke inden for engelsk, fransk, tysk eller dansk syntaks.

Det syntaktiske system i russisk består af to systemer: Et ergativt system og et akkusativt system. Det ergative system er det gamle system, der kun findes inden for tilstandsverber. Inden for dette system eksisterer begrebet transitivitet ikke og derfor heller ikke det direkte objekt. Her skelnes der kun mellem subjekt, adverbial og prædikativ. Dette system opererer kun med statiske roller såsom possessor, experiencor, lokator m.v. Det akkusative system er det nye system, der findes inden for handlingsverber, og som også er trængt ind på aktivitets- og tilstandsverbernes domæne. Her opereres der udelukkende med dynamiske roller (agent, patient, recipient) svarende til det syntaktiske begreb transitivitet, der i sig selv er aktivt - det kræver et direkte objekt. Grunden til, at det russiske sprog har to til tre forskellige konstruktioner til en dansk, er netop, at russisk råder over to systemer.

Det russiske kasussystem har en central betydning for den semantik, der ligger under den syntaktiske overfladestruktur. Det viser sig, at den traditionelle distinktion mellem oblikke (dvs. genitiv, dativ, instrumentalis og lokativ) og ikke-oblikke kasus (dvs. nominativ og akkusativ) matcher en distinktion mellem hvad vi kunne kalde indirekte og direkte reference. Dette betyder, at det, der står i nominativ og akkusativ, kan identificeres i den situation, der refereres til, hvormod det, der står i de oblikke kasus, ikke kan identificeres i den situation, der direkte refereres til, men i en anden situation, der kun indirekte refereres til. Med andre ord vil "brevene kom ikke" og "der kom ingen breve" hedde to forskellige ting på russisk: I det første tilfælde vil "brevene" være i nominativ, fordi der var nogle breve i situationen, i det andet tilfælde vil "breve" være i genitiv, fordi der ikke var nogle breve i den situation, der refereres til. Denne tankegang fører til en distinktion mellem direkte patienter, der udtrykkes ved hjælp af akkusativ, og indirekte patienter, der udtrykkes ved hjælp af oblikke kasus. Den indirekte patientrolle manifesterer sig så som den distanceredes rolle, midlets rolle, og modtagerens rolle. Denne distinktion findes også inden for præpositionerne som en skelnen mellem kontakt og ikke-kontakt. Alle præpositioner, der involverer kontakt, tager akkusativ, medens alle præpositioner, der "skyr" kontakt (forbi, ved siden af, mellem, underneden, foran, bagved m.v.), styrer en oblik kasus.

INDHOLDSOVERSIGT

Introduktion

Syntaktiske typer

Aktive sprog

Ergative sprog

Akkusative sprog

Propositionel semantik og syntaks

Sætningssemantik og syntaks

Tilstandsverbernes syntaks

Lokationsbaserede

Possessionsbaserede

Eksperiensbaserede

Kvalifikationsbaserede

Aktivitetsverbernes syntaks

Transitivitet og intransitivitet

Direkte objekter og interne objekter

Handlingsverbernes syntaks

Semantiske roller og syntaktiske funktioner

Aktiv og passiv

Upersonlige sætninger

Etledede vs toledede sætninger**Kongruens mellem subjekt og verbal****Systematisk gennemgang af de enkelte kasus**

Deres semantiske funktioner

Deres syntaktiske funktioner

4. Den komplekse sætning: Pragmatisk syntaks

I de seneste årtier har såvel russisk som anden sprogforskning oplevet en intensiveret udforskning af komplekse konstruktioner. Både teksten og den komplekse sætning har været genstand for øget interesse. Tidligere redegørelser for den hypotaktisk ordnede komplekse sætning indskrænkede sig ofte til en registrering af ledsætningstyper på grundlag af konjunktioner. En karakteristik af konjunktionernes leksikalske betydning udgjorde da den semantiske side af fremstillingen.

I nyere fremstillinger fokuseres der i vidt omfang på indholdssiden (Zolotova 1982, 1988). Analysen er rettet mod konkrete kommunika-

tionssituationer, hvor den komplekse sætningskonstruktion finder anvendelse som ytring. En sådan analyse kan styrke det semantiske perspektiv. Dette forudsætter dog, at man - i modsætning til visse forfattere - formår at skelne mellem eksplicit (asserteret) og implicit indhold, dvs. det indhold der er repræsenteret ved præsuppositioner, implikaturer, m.m.

En anden udviklingslinie i de senere års russiske forskning er studier i asyndese (Širjaev 1986). Denne udviklingslinie er en udløber af den intensiverede interesse for det talte sprog, hvor konjunktionen hyppigt mangler, og relationen mellem den komplekse sætnings enkelte led så kan udtrykkes på anden vis, primært ved intonation og ordstilling.

En fremstilling af den komplekse sætning på russisk må tage udgangspunkt i den traditionelle skelnen mellem paratakse og hypotakse. Paratakse og hypotakse er ikke blot to måder at kombinere færdige sætningsstrukturer på. Kun parataktisk ordnede komplekse sætninger kan beskrives som kombinationer af to eller flere sætninger, hvorimod en hypotaktisk ordnet kompleks sætning reelt er at betragte som en enkelt sætningsstruktur, hvor en eller flere ledfunktioner udfyldes af ledsætninger. Under hypotakse må også inddrages de polyprædikative konstruktioner, der opstår ved anvendelse af participier og adverbialparticipier.

Under hypotakse må der skelnes mellem ledsætninger med adverbial ledfunktion og ledsætninger med ikke-adverbial ledfunktion. Under den sidstnævnte gruppe kan der både blandt de eksplikative og de implikative ledsætninger udskilles typer med forskellige nominale funktioner, herunder subjekt og komplement. I det omfang, ledsætningerne udfylder komplementfunktioner, må de - i lighed med alle andre komplementtyper - fortolkes i snæver sammenhæng med de verber, der regerer dem. Der bør ikke blot tilstræbes en registrering, men også en forklaring af bestemte verbalklassers sammenhæng med bestemte ledsætningstyper.

Ikke mindst i kontrastivt perspektiv er ledstillings- og intonationsforhold i den russiske ytring væsentlige. Disse fænomener er blevet behandlet samlet som en kombineret udtrykskategori i den nu over 60 år gamle forskningstradition omkring det funktionelle sætningsperspektiv (tema/rema-forskningen) (Sgall et al. 1986). Det bør dog overvejes, i hvor høj grad dette kombinerede synspunkt på ledstilling og intonation er berettiget. På den ene side har vi her at gøre med separate udtrykskategorier på linie med det segmentale sproglige udtryk; på den anden side forekommer det kombinerede synspunkt berettiget i den pragmatiske analyse.

I kontrastiv sammenhæng er det afgørende, at russisk ikke i lighed med dansk og andre germanske sprog har en ledstillingstopologi. Ledstillingen udfylder ikke egentligt syntaktiske funktioner på russisk. I denne sammenhæng må man imidlertid skelne mellem ledstillingen, dvs. rækkefølgen af de syntaktiske led, og ordstillingen, der som et bredere begreb også omfatter rækkefølgen af elementer inden for syntagmet, hvor der i vid udstrækning er fast ordstilling på russisk. En nærmere udforskning af denne problematik er dog påkrævet.

Fremstillingen tænkes afrundet med en oversigt over de vigtigste russiske sprogbrugstyper, almensproglige og fagsproglige, med en redegørelse for deres væsentlige karakteristika.

INDHOLDSOVERSIGT

Indledning

Paratakse og hypotakse

Hovedsætning og ledsætning

Hypotaktisk ordnede komplekse sætninger

Ikke-adverbielle ledsætninger

Eksplikative ledsætninger

Implikative ledsætninger

Adverbielle ledsætninger
Parataktisk ordnede komplekse sætninger

Intonation og ledstilling/ordstilling
Hovedtyper af sætningsintonation
Begrebet sætningsaccent
Ledstilling/ordstilling
Syntagmet
Den simple sætning
Den komplekse sætning
Ytringer med "opløste" sætningsled

Sprogbrugstyper og deres karakteristika

BIBLIOGRAFI

- Ageenko, F.L., og M.V. Zarva (1984), Slovar' udarenij dlja rabotnikov radio i televidenija (Trykordbog for radio- og TV-folk) Moskva: Russkij jazyk.
- Avanesov, R.I. (1985), Orfoèpičeskij slovar' russkogo jazyka. (Russisk retskrivnings- og udtaleordbog) Moskva: Russkij jazyk.
- Barnetová, V. (1979), Russkaja grammatika 1-2. (Russisk grammatik 1-2) Praha: Akademiya Praha.
- Belošapkova, V. A. (1977), Sovremennyj russkij jazyk: sintaksis. (Moderne russisk: Syntaks.) Moskva: Vysšaja škola.
- Bondarko, A. V. (1987/1991), Teorija funkcional'noj grammatiki. (Funktionel-grammatisk teori.) Leningrad/Skt. Petersburg: Nauka.
- Borras, F.M., og R.F. Christian (1971), Russian Syntax. Oxford: Oxford University Press.
- Christensen, Annie (1992), Russisk grammatik. Århus: Akademisk Forlag.
- Durst-Andersen, P. (1983), En indføring i studiet af det russiske sprog. Københavns Universitets Slaviske Institut.
- Durst-Andersen, P. (1992), Mental grammar. Russian aspect and related issues. Columbus, Ohio: Slavica Publishers, Inc.

- Gabka, K. (1976), Die russische Sprache der Gegenwart. Bd. 1-4. Leipzig.
- Isačenko, A.V. (1960), Die russische Sprache der Gegenwart. Formenlehre. München: Hueber.
- Komissarov, V. N. (1990), Teorija perevoda (Lingvističeskie aspekty). (Oversættelsesteori (Lingvistiske aspekter)) Moskva: Vysšaja škola.
- Kožin, A. N. (1987), Stilistika russkogo jazyka. Žanrovo-kommunikativnyj aspekt stilistiki teksta. (Russisk stilistik. Tekst-stilistikkens genremæssigt-kommunikative aspekt) Moskva: Nauka.
- Krysin, L. P. (1989), Sociolingvističeskie aspekty izučeniya sovremennogo russkogo jazyka. (Sociolingvistiske aspekter af studiet af moderne russisk) Moskva: Nauka.
- Kubík, M. (1969), Sintaksis russkogo jazyka. (Russisk syntaks) Praha.
- Kuznecova, A.I., og T.F. Efremova (1986), Slovar' morfem russkogo jazyka. (Russisk morfem-ordbog) Moskva: Russkij jazyk.
- Lapteva, O. A. (1985), Sovremennaja russkaja ustnaja naučnaja reč'. Tom 1. (Moderne russisk videnskabeligt talesprog. Bind 1.) Krasnojarsk: Izd. Krasnojarskogo Univ.
- Nielsen, Erik Bach (1976), Russisk grundgrammatik. København: Munksgaard.
- Nørgård-Sørensen, J. (1992), Coherence theory. The case of Russian. Berlin: Mouton de Gruyter.
- Popova, T. V. (red.) (1987), Slavjanskaja morfonologija. Substantivnoe slovoizmenenie. (Slavisk morfofonologi. Substantivets bøjning) Moskva: Nauka.
- Sgall, P. et al. (1986), The meaning of the sentence in its semantic and pragmatic aspects. Dordrecht etc.: Reidel.
- Širjaev, E. N. (1986), Bessozujnoe složnoe predloženie v sovremennom russkom jazyke. (Den asyndetiske komplekse sætning i moderne russisk) Moskva: Nauka.
- Šmelev, D. N. (1989), Grammatičeskie issledovanija. Funkcional'no-stilističeskij aspekt. (Grammatiske studier. Det funktional-stilistiske aspekt) Bind 1. Moskva: Nauka.
- Svane, Gunnar (1963), Grundbog i russisk grammatik. København: Aschehoug.

- Švedova, N.Ju. (1980), Russkaja grammatika 1-2. (Russisk grammatik 1-2) Moskva: Nauka.
- Švedova, N.Ju., og V.V. Lopatin (1989), Kratkaja russkaja grammatika (Kort russisk grammatik) Moskva: Russkij jazyk.
- Švejcer, A. D. (1988), Teorija perevoda. (Oversættelsesteori) Moskva: Nauka.
- Sørensen, H.Chr. (1966), Russisk grammatik. København: Munksgaard.
- Tichonov, A.N. (1985), Slovoobrazovatel'nyj slovar' russkogo jazyka 1-2. (Russisk orddannelsesordbog) Moskva: Russkij jazyk.
- Townsend, C. E. (1975), Russian Word Formation. Columbus, Ohio: Slavica.
- Wade, Terrence (1992), A comprehensive Russian grammar. Oxford: Blackwell.
- Zaliznjak, A. A. (1988), Grammatičeskij slovar' russkogo jazyka. (Russisk grammatisk ordbog.) Moskva: Russkij Jazyk.
- Zaliznjak, A. A. (1967), Russkoe imennoe slovoizmenenie. (Russisk nominalbøjning) Moskva: Nauka.
- Zemskaja, E. A. (1968-1983), Russkaja razgovornaja reč'. (Russisk talesprog) (5 bind) Moskva: Nauka.
- Zolotova, G. A. (1982), Kommunikativnye aspekty russkogo sintaksisa. (Kommunikative aspekter af russisk syntaks) Moskva: Nauka.
- Zolotova, G. A. (1988), Sintaksičeskij slovar'. Repertuar elementarnych edinic russkogo sintaksisa. (Syntaktisk ordbog. Oversigt over elementære enheder i den russiske syntaks) Moskva: Nauka.

AFRAPPORTERING

Periode: 1. marts - 30. september 1993

Vi havde forlods opstillet følgende målsætninger for første år af bevil-
lingsperioden:

- udarbejdelse af detaljeret indholdsfortegnelse
- indhentning af datamateriale
- klassificering af det indhentede datamateriale
- udskillelse af løste og uløste problemer
- afholdelse af symposium

I det forløbne halve år af denne etårige periode har vi fået præciseret indholdsfortegnelserne over de fire forskellige bind (jf. ovenfor) og herunder fået udskilt problemer, som vi i særlig høj grad bliver nødsaget til at fokusere på og få diskuteret i det næste års tid for at undgå eventuelle forsinkelser. Det drejer sig specifikt om transitivitet og intransitivitet, samt om verbalsubstantivernes semantik og syntaks i forhold til deres derivationelle udgangspunkt.

Hvad angår det første punkt om transitivitet og intransitivitet har Michael Herslund og Per Durst-Andersen diskuteret de danske intransitive og transitive konstruktioner ud fra et typologisk synspunkt med inddragelse af engelsk, tysk, fransk og russisk, og de er i øjeblikket i gang med at skrive en større artikel, der vil vise, at dansk råder over tre forskellige typer af intransitive konstruktioner (jf. skrive, skrive bøger, skrive på en bog). Med hensyn til det andet punkt om verbalsubstantiverne har Jens Nørgård-Sørensen inden for området nominalsyntagmets syntaks arbejdet med at kortlægge, i hvor høj grad fx aspekt har betydning for sådanne syntagmers semantik, og i hvor høj grad der kan afledes substantiver af begge aspekter, samt arbejdet med verbalsubstantivernes obligatoriske og fakultative valens.

Endvidere har begge indhentet relevante data og er i gang med at få systematiseret dem. Per Durst-Andersen har i det forløbne semester undervist i morfofonologi og har derfor benyttet lejligheden til at få klassificeret og bearbejdet en række af de data, der senere skal indgå i grammatikken. Jens Nørgård-Sørensen har fået installeret det føromtalt tekstkorpus, der omfatter een million løbende ord, og som er repræsentativt for moderne russisk sprognorm. Dette korpus vil umiddelbart kunne anvendes til at søge fx verbalsubstantiver i forskellige teksttyper.

Dertil kommer, at Per Durst-Andersen under sit 3 ugers ophold i maj på Moskva's Lingvistiske Universitet fik skabt mange gode kontakter og holdt tre forelæsninger om engelsk og russisk ud fra sin teori om supertyper. Jens Nørgård-Sørensen har i august deltaget i 11. Internationale Slavistkongres og holdt foredrag om russiske kohærens-adverbialer.

I det kommende år planlægger vi at arbejde videre med ovennævnte problemer og få indledt udarbejdelsen af bind 2 og bind 3. Endvidere vil Per Durst-Andersen i tre måneder af 1994 opholde sig i Los Angeles for at konsultere forskellige typologer og få diskuteret supertypeproblematikken (dette er støttet af Fulbright Kommissionen).

Der er ingen ændringer i forhold til det allerede indgivne og godkendte budget for hele projektperioden.

Tysk

Tysk grammatik

Deltagere: Lisbeth Falster Jakobsen (projektleder), KU
Peter Colliander, HHK

Projektstart: 1. august 1993

PROJEKTBEKRIVELSE

0. Indledende bemærkninger

Den videnskabelige tyske grammatik, der indtil nu har været standardgrammatikken i Danmark, er Peter Jørgensen: "Tysk Grammatik I-III" (1952-64, ³1992). Skønt den i en del år har været følt temmelig forældet, set ud fra sprogvidenskabens senere udvikling, har den aldrig fundet en overbevisende efterfølger. Dens mangler kan beskrives i 5 sammenfattende punkter:

- * den tager sit udgangspunkt i udtrykskategorier, men beskriver kun sjældent disse kategoriers funktion
- * den savner et overordnet synspunkt på samtlige kategoriers "økosystem", dvs. kategoriernes plads i og samvirken med de andre kategorier i den samlede sprogstruktur
- * den er deskriptiv i den forstand, at den savner synspunkter, der kan belyse og tilskynde til produktion i tysk, netop fordi den isolerer de enkelte kategorier og ikke gør rede for deres samspil
- * den definerer de anvendte begreber for lidt og for inkonsistent; kort sagt, den er for lidt metodeog teoribevidst set ud fra nutidige synspunkter
- * den er, skønt den givet er "squinting" i sit anlæg, alt for implicit i sit forhold til dansk.

1. Valg af teoretisk tilgang

Hvis man vil skrive en grammatik, der tager hensyn til disse punkter, som alle er udsprunget af den moderne sprogvidenskabs

krav og retninger, må man finde en indholdsorienteret model/teori, som samtidig er indrettet sådan, at den tillader sammenlignelighed mellem to eller flere sprog. Den sprogvidenskabelige retning, som mest omfattende beskæftiger sig med de grammatikalske indholdsstrukturer, er uden tvivl den **funktionelle grammatik**, som orienterer sig mod, hvilket arbejde de forskellige sproglige størrelser udfører i kommunikationen, dvs. at hovedinteressen ligger i relationen mellem de sproglige strukturers indhold og den funktion, som sprog har over for de to ikke-sproglige "dimensioner": den sproglige repræsentation af forhold i verden (den mere konceptionelle del af sproget), og den interpersonelle relation mellem de deltagende parter i kommunikationen (den mere funktionelle del i snæver forstand). Endelig beskæftiger funktionel grammatik sig også mere systematisk med syntagmatiske relationer over helsætningsniveau, dvs. med den textuelle sammenhæng. Funktionel grammatik inddrager således de sidste årtiers resultater på en systematisk måde og uden at svinge den mere traditionelle systemlingvistik.

Funktionel grammatik kan dyrkes mere intrasprogligt: et givet sprogs samlede grammatiske strukturer, selv hvor de måtte være meget komplekse, og disses funktioner, dvs. den samlede grammatiske "økosystem". Et godt eksempel herpå er M.A.K. Halliday for engelsk. Funktionel grammatik kan også være mere intersprogligt, dvs. beskæftige sig med sammenligninger mellem analoge grammatiske eller orddannelsesmæssige funktioner på forskellige sprog. Repræsentanter for den intersproglige funktionelle grammatik er Talmy Givón og Simon C. Dik. Hvor den førstnævnte mere er en slags idebank, giver Dik en sammenhængende model over samtlige de funktioner, han regner med, og deres indbyrdes relationer - fra leksikon over intrasententielle funktioner til pragmatiske funktioner. Denne model er også konciperet som en (semi)produktiv model (uden på nogen måde at betjene sig af et formelt apparat a la Transformationsgrammatik). Da hans model skal forstås som en universel grammatik over de samlede sproglige funktioner, og han tager hensyn til henimod 80 sprog i sin model, kan han ikke behandle de

enkelte sprogs samlede grammatiske system. Bl.a. skal det sproglige tegns arbitraritet i forhold til indholds- og udtrykssubstansen stå stærkt i forgrunden. Uden dette kan autonomien i de forskellige sprogs grammatiske systemer ikke sandsynliggøres og det "squintende" indslag ikke realiseres.

Funktionel grammatik er ganske vist ikke en retning, der i nogle af disse former dyrkes specielt meget i de tysksprogede lande, så vidt vides; men vi mener, den har mange fordele som overordnet arbejdsgrundlag:

- * den forsøger at interpretere det samlede antal grammatiske fænomener i et sprog som udtryk for interagerende funktioner
- * den relaterer disse funktioner ikke blot til sætningens indre struktur, men også til sprogets funktion som repræsentation af det ikke-sproglige, mentale strukturer eller "verden", og til relationerne mellem de agerende i kommunikationssituationen, afsenderen og modtageren
- * den lægger stor vægt på indholdsstrukturer i den grammatiske struktur, og den parcellerer helsætningskonstruktionens samlede indhold ud i semantiske underkategorier. Disse lader sig behandle enkeltvis efter paradigmer og inventar, og samtidig er de placeret i deres relationer til de andre underkategorier
- * den har muligheder for en produktiv synsvinkel
- * den kan med mindre justeringer indarbejde og adaptere beskrivelser af et sprog, der stammer fra grammatikskrivning med en anden teoretisk observans.

Den sidste og afgørende fordel er, at hvis man skal skrive en grammatik over et sprog således, at den kan relateres til et andet sprogs grammatiske system, så må det fælles udgangspunkt for at matche

kategorier i sammenligningen i mange tilfælde være indholdsstrukturer. Desuden forløber sammenligningen mest gnidningsløst, når samtlige kategorier, som grammatikken beskriver, er sat i en funktionel relation til hinanden inden for én struktur, således at en systematisk sammenlignelighed bevares, selvom to sprog benytter sig af materiale fra forskellige kategorier for at skabe en analog ytringsfunktion. Den funktionelle grammatiks indholdskategorier vil også lette beskrivelsen af kombinationer af bøjningssystemer, perifraser og leksikalske konstruktioner inden for én kategoriel enhed inden for ét sprog.

Hvilken model/teori der må anses for et fornuftigt udgangspunkt for relateringen mellem to sprog, er selvfølgelig ganske afhængigt af, hvad man vil bruge denne relatering til. Tysk-tyske videnskabelige grammatikker har ikke nogen rigtig succes i Danmark som lærebogsmateriale og heller ikke altid som håndbogsmateriale. Dette kan ikke undre, da en tysk-tysk grammatik aldrig vil kunne tage hensyn til en danskers specielle oplysningsbehov, som jo for en stor del udspringer af det danske sprogs strukturer; behovet er "squinting". At indrette en grammatik efter et sådant behov er økonomisk, både hvad angår antal af sider i fremstillingen og antal af timer, det skal tage at tilegne sig i det fremmede sprogs grammatiske system.

Af dette følger, at ansøgerne gerne vil orientere sig mod en lingvistisk retning, der virker lovende dels med hensyn til integration af mange forskellige lingvistiske synspunkter, (også de allerfleste af de nyeste, som Forskningsrådet forudsætter i sine "Satsningsområder", p. 47) over for en opgave, der kræver relatering af to sprog. Det integrative syn på et sprogs samtlige kategorier skønnes desuden at være det, der virker mest befordrende på sprogproduktion, uden at der behøves et direkte formelt generativt system i beskrivelsen.

Under den overordnede funktionelle model ligger naturligvis beskrivelserne af de enkelte sprog, som de foreligger i grammatikker og andre behandlinger. Især behandlinger med en vis indholds- eller

funktionsorientering som hos f.eks. Eisenberg, U. Engel, Götze/Hess-Lüttich, samt Akademi grammatikken og Satzmoduslehre, samt mange fremstillinger af delområder, virker tiltrækkende på ansøgerne. Ansøgerne mener dog, at man må forholde sig "pragmatisk" til de forskellige skoler og fremstillinger. På den ene side kan der være ræson i og kan det føre til en ræsonnerende fremstilling at medtage mange forskellige synspunkter i fremstillingen af et givet fænomen. På den anden side kan indføringen af for mange begreber, især dichotomier, som kun delvis dækker hinanden, føre til inkonsistens og måske til direkte vildledning. F.eks. ville en fremstilling, der både medtager tema-remata i Hallidays forstand og topic-focus i en beskrivelse af informationsstrukturen i en sætning, muligvis gøre afgrænsningen af de to par over for hinanden så uanskelig, at det kommer til at virke uinstruktivt. Grammatikken må ikke blive så eklektisk, at det kommer til at gå ud over brugsværdien af bogen som lærebog og håndbog. Denne "pragmatiske" holdning til medtagelse af kategorier og synspunkter gælder også forholdet til den kommende store danske grammatik, hvis resultater naturligvis kun kan finde indgang i en beskrivelse, såfremt dette kan virke fremmende også på beskrivelsen af hovedemnet: tysk grammatik. Den kommende store danske grammatik er jo også alene en modersmålsgrammatik.

Endelig kan der også henvises til de skandinaviske større fremstillinger af tysk grammatik for universitetsniveau som en inspirationskilde for stofdisponering og sammenligninger med modersmålet.

2. Den tyske grammatik. Fremstillingsform

Forskningsrådet ønsker en fremstilling af tysk, i sammenligning med dansk, som samlet og samlende vil stille nye forskningsresultater og ny indsigt i fremmedsprogene til rådighed for forskning og uddannelse. Man må heraf slutte, at målgruppen for en sådan grammatik er de højere læreanstalters og andre videregående uddannelsers studerende og kandidater, samt endnu højere niveauer.

Hvis man tager de studerende som den laveste fællesnævner for målgruppen, må fremstillingsformen i en sådan grammatik have en vis læservenlighed. Det vil sige følgende:

- * fremstillingen må kun i beskeden grad bygge på formaliseringer

- * den skal være meget eksplicit mht. de generelle synspunkter, den støtter sig på. Her igen i særlig grad mht. alle de nye "ideer" og deldiscipliner, der endnu ikke har fundet indgang i de gængse gymnasiale skolegrammatikker

- * hele begrebsapparatet og kategorierne skal være veldefinerede. De skal også være fornuftige og til at arbejde med. Dvs. at definitionerne ikke altid behøver at være binære; prototypedefinitioner kan i mange tilfælde være det rimeligste; ligeså negative definitioner for meget brede eller meget abstrakte kategorier, som er vanskelige at beskrive.

Hvis omfanget af grammatikken skal være rimeligt, kan der ikke skrives en udtømmende kontrastiv grammatik. Der skal laves direktionale sammenligninger, hvor det er rimeligt og nødvendigt for instruktionen i korrekt produktion og reception af tysk. Grammatikken skal dog ikke være en "differens"-grammatik, som kun fremstiller den del af det tyske system, som er forskelligt fra dansk. Det skal være en fremstilling af den tyske grammatik i sin helhed, i alle de funktioner, som giver sig et grammatisk regelmæssigt udtryk af en art. Dog kan prioriteringen i omfanget af fremstillingen i de enkelte tilfælde rette sig efter, hvad man erfaringsmæssigt ved om vanskeligheden ved at forstå det pågældende grammatiske sted. Med andre ord: grammatikken skal dels være en fremstilling af det tyske sprogs grammatik for læsere med dansk som modersmål, dels skal den også formidle et indtryk af, hvad et sprogs samlede grammatiske system er og formår.

Fremstillingen må søge at finde en balancegang mellem beskrivelsen af talt og skrevet tysk, bl.a. også af, hvad grundforskellene mellem de to manifestationsformer er. Det skrevne tysk må dog endelig ikke svigtes, eftersom dette, især i de ikke-litterære seriøse publikationer, realiseres i en kompleksitetsgrad, som erfaringsmæssigt volder mange danskere vanskeligheder langt op i uddannelsessystemet.

Eksempelmaterialet skal naturligvis opdateres, bl.a. under anvendelse af de eksisterende korpora, hvad enten disse er maskinlæsbare eller foreligger på anden måde. Skønlitteratur kan ikke betragtes som hovedleverandøren af eksempler.

4. Stofområde og disposition

Trods begejstring for den senere tids teoridannelse, som især virker ny og inspirerende inden for pragmatik og den indholdsmæssige dimension som sådan, må en fremstilling af den tyske grammatik nødvendigvis samtidig lægge stor vægt på udtrykket. Udtrykssiden på tysk er og bliver en meget stor barriere for danskere, både når det gælder produktion og reception.

De største udtryksmæssige vanskeligheder ligger desuden inden for det systemlingvistiske, altså stort set på det intrasententielle niveau. Grammatikken skal følgelig være en sætningsgrammatik (sætning = ytring er her forstået som en funktionel kategori, hvortil svarer forskellige udtrykstyper). Den funktionelle - især den intersproglige - grammatiks kategorier kan kun betragtes som afgrænsede substanskategorier (i Hjeltslevs forstand) til de to sprogs formkategorier. De to sprog er altså to autonome tegnsystemer med substanskategorierne som sammenligningsgrundlag.

Et grundlæggende spørgsmål er, om den grammatiske fremstilling skal være top down (begynde ved de største helheder) eller bottom up.

Det er klart, at selve den funktionelle del (i snævrere forstand som interaktionen mellem det sproglige og den ikke sproglige omverden) er top down i sin anskuelse (Peter Harder). Selve det grammatiske system, forstået som et strukturelt inventar af konventielle lingvistiske enheder (R. Langacker) kan både fremstilles top down og bottom up, alt efter udgangspunkt i færdige konstruktioner eller i "løse" enkeltdele.

Det kan dog synes formålstjenligt efter en indledning af mere expositorisk art, som er top down og behandler de grundlæggende funktionelle kategorier, at lade de detaljerede fremstilling være bottom up. Der tænkes her på en fremstilling som Diks lagdelte model (1989), hvor grundelementer som verber, substantiver og adjektiver indføres, hvorefter der ved hjælp af en syntagmatisk tilvækstrelation lægges den ene indholdsgrammatiske kategori til efter den anden, således at den sidst tillagte har skopus over resten. På denne måde arbejdes der fra elementer fra hovedordklasserne frem gennem propositioner, sagsforhold, disses modaleksistentielle status i tekstverdenen frem til den endelige ytring, med dens interaktionelle status mellem kommunikationspartnerne. Altså fra de abstrakte enkeltdele til den konkrete enestående ytring med forankring i tid og rum og med bestemt interaktionsfunktion. En generel vanskelighed ved grammatikskrivning er at koble beskrivelsen af indhold (funktion) og udtryk (form) sammen. Derfor tænker vi os, at der på hvert af disse indholdstrin beskrives et inventar af sprogtegn (simplextegn eller konstruktioner), som hører ind under den givne indholdsgrammatiske kategori. Herved tydeliggøres ikke blot kategorien, men der indføres også en paradigmatiske dimension i beskrivelsen. Da selve ordklasserne, med eventuelle fleksionsparadigmer, har funktion på flere trin i den lagdelte model, må disse med deres eventuelle bøjning behandles i et afsnit for sig - for at undgå enten fraktionering eller gentagelse. Adskillige af disse semantiske kategorier vil modsvares af en række udtryk, hvoraf en stor del vil være leksematiske. Der vil her dog være grænser for den detaljeringsgrad, hvormed semantisk, referentiel og pragmatisk synonymi kan beskrives.

Men den endelige disposition af grammatikken, herunder omfanget af de enkelte dele og princippet top down/bottom up, må i sidste ende afhænge af de indsigter, det konkrete arbejde giver.

Beskrivelsen af det enkelte sprogs elementer skal betjene sig af både konstituens og dependens, der betragtes som væsensforskellige, men ligeberettigede og komplementære egenskaber ved sproglige størrelser på forskellige niveauer. Vi mener, at begge relationer er relevante både for udtryk og indhold.

Hvad angår konstituens, skal der være en fremstilling, der rækker fra simplex morfemer, over orddannelse og ordgrupper af voksende kompleksitet til den højeste kategori konstituent, der får en samlet beskrivelse, nemlig sætningskonstituent af forskellig konstruktionsmåde. Det skal tilstræbes, at der ikke bliver spring i fremstillingen som i en del traditionelle grammatikker, men at hvert niveau får en udførlig konstruktionsbeskrivelse.

Hvad angår dependens, må valensen, som har spillet en så betydningsfuld rolle i tyske fremstillinger, naturligt have en fremtrædende plads. Den skal fremstilles som den enkelte størrelses (simplex- eller konstruktionsstørrelses) funktionspotentiale: de formkategoriale, dependentielle og relationale muligheder, størrelsen har for at indgå i større konstruktioner på udtrykssiden, og samtidig de indholdsmæssige tilsvarende muligheder. Bevidstheden om forskellen mellem det abstrakte potentiale og den endelige realisation skal skærpes.

Selve det stofmæssige hovedområde er altså stadigvæk "kernegrammatikken": morfemikken og syntaksen, men med mere opmærksomhed om indholdssiden, end det sædvanligvis har været tilfældet.

Begrænsninger af stofmængden er i den ene ende af konstruktionshierarkiet, hvor simplexelementerne befinder sig, det rent leksikal-

ske stof, det stof, der normalt indeholdes i ordbøger. Orddannelse, herunder bøjning, samt valens og rektion behandles principielt, men for de større inventarers vedkommende må der henvises til de nærmere oplysninger, som de moderne tysk-tyske ordbøger giver herom. Fuldstændighed i opregningen af inventaret kan kun ske for de mindre, lukkede klassers vedkommende.

I den anden ende af konstruktionshierarkiet, sætningssyntagmerne, situeres normalt beskrivelsen af de pragmatiske kategorier. Her må den systematiske beskrivelse begrænses til sådanne pragmatiske kategorier, som har en regelmæssig grammatikalisering, også når denne måtte være ganske kompleks. Dvs. at kategoriseringen af pragmatikken tager sit udgangspunkt i eller forankres i de sproglige strukturer. Hvad der måtte ligge derudover i retning af talerens intentioner, modtagerens opfattelsesmuligheder, etc. kan kun antydes ganske let; muligvis med henvisning til f.eks. relevante teorier. - Det er således meningen, at fænomener i sætningens realisation, som har tekstuelle eller andre pragmatiske årsager, behandles grundigt; men fremstillingens basis er sætningsgrammatikken. Det skal ikke være en tekstgrammatik.

Endelig kan det overvejes, om der skal medtages en fonologisk/fonetisk del. Det er der ikke speciel tradition for i tyske grammatikker. Det er desuden ansøgerne bekendt, at der på Handelshøjskolen i København er en sådan fremstilling under udarbejdelse. Afgørelsen må derfor udskydes, for muligvis at undgå dobbeltarbejde.

Omfanget af grammatikken skønnes at være 700-800 sider.

LITTERATUR

- Colliander, Peter (1983) "Kongruenz- und Rektionsrelationen in der deutschen Gegenwartssprache". I: *CEBAL 6*. København: Nyt Nordisk Forlag.
- Colliander, Peter (1991) "Stellenwert der Modalität in einem Gesamtkonzept der Grammatik". I: *Ginkgo-Baum*. Helsinki.
- Colliander, Peter (³1992) Indføring i *Det Tyske Sprogs Opbygning. En valensteoretisk fremstilling*. Del I: *Teoretisk Baggrund*. København: Handelshøjskolen i København. (= ARK 46)
- Dik, Simon C. (1989) *The Theory of Functional Grammar*. Vol I. *The Structure of the Clause*. Dordrecht Foris.
- Engel, Ulrich (²1982) *Syntax der deutschen Gegenwartssprache*. Berlin. (= Grundlagen der Germanistik Bd. 22)
- Engel, Ulrich (1988) *Deutsche Grammatik*. Heidelberg.
- Engel, Ulrich/Helmut Schumacher (²1978) *Kleines Valenzlexikon deutscher Verben*. Tübingen. (= Forschungsberichte des Instituts für deutsche Sprache 31)
- Eisenberg, Peter (²1989) *Grundriß der deutschen Grammatik*. Stuttgart: J.B. Metzler.
- Fabricius-Hansen, Cathrine (1980) *Plan einer Dänisch-Deutschen Kontrastiven Grammatik*. København: Københavns Universitet. (= KONTRA-Arbeitsbericht 1)
- Fabricius-Hansen, Cathrine et al. (1981) *Die Satzbaupläne im Dänischen und Deutschen*. København: Københavns Universitet (= KONTRA-Arbeitsbericht 4)
- Fabricius-Hansen, Cathrine et al. (1986) *Die nominalen Satzbaupläne im Dänischen und Deutschen*. København: Københavns Universitet. (= KONTRA-Arbeitsbericht 7)
- Falster Jakobsen, Lisbeth (1988) "Valency Grammar." I: *CEBAL 11*. København: Nyt Nordisk Forlag.
- Falster Jakobsen, Lisbeth/Jørgen Olsen (1979) *Den moderne lingvistik grundbegreber. Lingvistik II*. København: Københavns Universitet.
- Falster Jakobsen, Lisbeth/Jørgen Olsen (1980) "Zur Technik der kontrastiven Beschreibung dargestellt an dt. 'es' und dän. 'det'/'der'." I: *Kopenhagener Beträge zur germanistischen Linguistik 16*, s. 92-180.

- Falster Jakobsen, Lisbeth/Jørgen Olsen (⁴1981) *Den moderne lingvistik grundbegreber. Lingvistik I*. København: Københavns Universitet.
- Flämig, Walter (1986) "Zur Funktion des Verbs: Tempus und Temporalität - Modus und Modalität - Aktionsart und Aktionalität." I: *Probleme der Sprachwissenschaft*. Leipzig: Bibliographisches Institut.
- Givón, Talmy (1986) *Syntax. A Functional-Typological Introduction*. Vol.I. Amsterdam John Benjamins.
- Givón, Talmy (1990) *Syntax. A Functional-Typological Introduction*. Vol.II. Amsterdam John Benjamins.
- Götze, Lutz/Ernest W.B. Hess-Lüttich (1989) *Knauers Grammatik der deutschen Sprache. Sprachsystem und Sprachgebrauch*. München: Knauer.
- Halliday, Michael A.K. (1985) *An introduction to functional grammar*. London: Edward Arnold.
- Harder, Peter (under udg.) *Function, cognition and layered clause structure*.
- Heidolph, Karl Erich et al. (²1984) *Grundzüge einer deutschen Grammatik*. Berlin: Akademieverslag. (= "Akademiegrammatik")
- Helbig, Gerhard (1976) "Zur Valenz verschiedener Wortklassen". I: *Deutsch als Fremdsprache* 13, s. 131ff.
- Helbig, Gerhard/Wolfgang Schenkel (⁶1983) *Wörterbuch zur Valenz und Distribution deutscher Verben*. Leipzig: Bibliographisches Institut.
- Langacker, Ronald W. (1987) *Foundations of Cognitive Grammar*. Vol.I. *Theoretical Prerequisites*. Stanford: Stanford University Press.
- Langacker, Ronald W. (1991) *Foundations of Cognitive Grammar*. Vol.II. *Descriptive Applications*. Stanford: Stanford University Press.
- Meibauer, Jörg (udg.) (1987) *Satzmodus zwischen Grammatik und Pragmatik*. Tübingen: Max Niemeyer Verlag. (= Linguistische Arbeiten 180)
- Nikula, Henrik (1986) *Dependensgrammatik*. Malmö.
- Sommerfeldt/Schreiber (³1983a) *Wörterbuch zur Valenz und Distribution deutscher Adjektive*. Leipzig: Bibliographisches Institut.

- Sommerfeldt/Schreiber (³1983b) *Wörterbuch zur Valenz und Distribution deutscher Substantive*. Leipzig: Bibliographisches Institut.
- Stepanowa, M.D./G. Helbig (²1981) *Wortarten und das Problem der Valenz in der deutschen Gegenwartssprache*. Leipzig: Bibliographisches Institut.
- Stötzel, Georg (1970) *Ausdrucksseite und Inhaltsseite der Sprache. Methodenkritische Studien am Beispiel der deutschen Reflexivverben*. München: Max Hueber. (= Linguistische Reihe Band 3)
- Tarveinen, Kalevi (1987a) "Zu Kasustheorie und Dependenz 1. Zu Prinzipien und Problemen einer praxisorientierten Kasustheorie im Rahmen der Dependenzgrammatik." I: *Deutsch als Fremdsprache* 4. Leipzig.
- Tarveinen, Kalevi (1987b) "Zu Kasustheorie und Dependenz 2. Semantische Kasus im Deutschen unter praxisorientiertem Aspekt." I: *Deutsch als Fremdsprache* 5. Leipzig.
- Teubert, Wolfgang (1979) *Valenz des Substantivs. Attributive Ergänzungen und Angaben*. Düsseldorf: Schwann. (= Sprache der Gegenwart 49)
- Weinrich, Harald (1993) *Textgrammatik der deutschen Sprache*. Mannheim: Duden Verlag.
- Welke, Klaus (1988) *Einführung in die Valenz- und Kasustheorie*. Leipzig: Bibliographisches Institut.

